

Spel en ontmoeting

Eline Mertens en Hester Hulpia
Antwerps Netwerk Spel- en Ontmoetingsplaatsen en VBJK
5 juni 2025

Opgroeien

Inhoud

1. Inleiding: maak kennis met de praktijk	3
2. Praktijkbeschrijving	5
2.1 De aanleiding: probleem- en vraagstelling	5
2.2 Voor wie: doelgroep	7
2.3 Wat wil je bereiken: doelen	10
2.5 Opbouw van je praktijk	15
2.6 Inhoud van het aanbod: concrete werkwijze, materialen en links	17
2.7 Verwante praktijken	18
3. Onderbouwing	19
3.1 Theoretisch kader	19
3.2 Argumenten op basis van onderzoek	22
4. Voorwaarden voor uitvoering	23
4.1 Competentie medewerkers	23
4.2 Kwaliteitsbewaking	28
4.3 Ruimte en infrastructuur	31
4.4 Kostprijs	36
4.5 Overdracht en implementatie	37
5. Bronnen	38
6. Contactgegevens	39

1. Inleiding: maak kennis met de praktijk

Een **spel- en ontmoetingsplaats voor kinderen en ouders** is een sociale plek en fysieke ruimte waar jonge kinderen en hun ouders (moeders, vaders, of andere opvoedingsverantwoordelijken in het leven van het kind zoals grootouders, familie of vrienden), evenals zwangeren, samen tijd kunnen doorbrengen. Ze ontmoeten er andere kinderen en andere volwassenen. Dat gebeurt altijd in aanwezigheid van begeleiders¹. **Kinderen**, meestal tot 3 à 4 jaar, ontdekken er een nieuwe wereld. Ze kunnen er spelen in een andere ruimte en met ander speelgoed dan thuis, ze doen er sociale ervaringen op door te spelen met andere kinderen en volwassenen. Zo verbreden en verrijken ze er hun wereld. **Ouders** kunnen er even tot rust komen, hun en andermans kinderen observeren, samenspelen, andere ouders en begeleiders ontmoeten, hun verhaal en vragen of bezorgdheden delen als ze dat wensen.

Het is een plek waar **iedereen** met jonge kinderen welkom is: je komt er omdat je kinderen hebt. Ouders hoeven dus geen probleem te hebben om er te komen.

Het is een plek van **ont-moeten**. Ouders en kinderen kiezen zelf hoe ze het ontmoetingsmoment invullen, hoe vaak ze komen en hoelang ze blijven. Meestal hoeven ze niet op voorhand in te schrijven.

De **begeleiders** nemen een cruciale faciliterende rol op:

- Ze creëren ontmoetings- en ontwikkelingskansen voor de kinderen.
- Ze versterken de ouder-kindrelatie.
- Ze versterken de relaties tussen de ouders onderling.

De begeleiders creëren doelbewust een **rijke en veilige** (letterlijk en figuurlijk) **omgeving** waarin vertrouwen centraal staat. Zo kunnen mensen die elkaar niet altijd kennen toch met elkaar verbinden, kunnen kinderen samenspelen, en kunnen ouders even op adem komen als dat nodig is.

Enkele voorbeelden uit de praktijk²:

Tijdens het spelmoment ontmoeten 2 mama's met een baby van dezelfde leeftijd elkaar. Het klikt tussen de mama's en ze wisselen gsm-nummers uit. Ze spreken af om buiten de spel- en ontmoetingsplaats ook eens ergens samen thee te gaan drinken. De ene mama voelt zich daar wel minder op haar gemak dan bij de spel- en ontmoetingsplaats, omdat ze zich daar bekeken voelt met haar baby. De andere mama is meer gewend om met haar baby op stap te gaan. Zij komt bijna wekelijks naar de spel- en ontmoetingsplaats, al maandenlang, en legt heel vlot contacten met de andere mama's. Bij haar laatste bezoek (ze verhuist naar het buitenland) neemt ze het initiatief voor een whatsappgroepje. Zo kunnen ze in contact blijven en de ontwikkeling van elkaars kinderen volgen. De andere mama's gaan enthousiast in op haar vraag.

¹ We gebruiken hier de term *begeleiders* voor de medewerkers. Het kunnen zowel professionals als vrijwilligers zijn.

² Casussen uit Antwerps Netwerk

Een mama met een migratieachtergrond komt elke week met haar 2-jarige zoon naar de spel- en ontmoetingsplaats. Ze spreken alleen hun thuistaal en enkele woorden Nederlands. De begeleiders noch de andere aanwezige ouders begrijpen hun thuistaal. Ondanks de taalbarrière blijven ze wekelijks komen, maand na maand. Haar zoon gaat binnenkort naar school. Hij gaat niet naar de kinderopvang en zit altijd alleen thuis bij mama of papa. De begeleiders zien een hele evolutie bij hem. De eerste keer weende hij veel en wou hij niet weg van mama's schoot. Nu begint hij onmiddellijk te spelen als hij binnenkomt. In het begin konden de begeleiders geen contact met hem maken. Nu lacht hij en is er interactie. De mama wordt zoveel mogelijk bij het spelmoment betrokken, ondanks het feit dat ze weinig of geen Nederlands kent en ze ook geen gemeenschappelijke taal deelt met andere aanwezigen. De begeleiders maken contact met enkele woorden, vergezeld van gebaren of met een glimlach. Als ze iets specifiek willen uitleggen, bijvoorbeeld dat er iemand van de bib komt voor het voorleesmoment, gebruiken ze de smartphone en een vertaalapp. De mama lijkt zich welkom te voelen en blijft terugkomen.

Beide voorbeelden tonen dat een spel- en ontmoetingsplaats voor kinderen en ouders een plek is met een **opvoedingsondersteunende** functie, omdat ouders er informele steun kunnen ervaren. De plek heeft ook een **ontwikkelingsbevorderende** functie, omdat ze de wereld van de kinderen verrijkt en verbreedt. En ze heeft een **sociale en gemeenschapsvormende** functie omdat kinderen en ouders er in contact komen met een verscheidenheid aan mensen; het is een minimaatschappij als poort naar de bredere wereld.

Er bestaan heel wat plaatsen waar kinderen en ouders elkaar kunnen ontmoeten, bijvoorbeeld op een speelplein of aan de schoolpoort. Het kan ook gaan over een aanbod voor ouders en/of kinderen met een ontmoetingsfunctie. Denk aan ontmoetingsmogelijkheden zoals in een speltheek, een consultatiebureau, of praatgroepen vanuit de Huizen van het Kind, een bibliotheek ... In deze praktijkbeschrijving focussen we op de spel- en ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders pur sang, en hoe die zich onderscheiden van andere ontmoetingsplekken waar gezinnen komen. Dit is een specifieke praktijk met eigen karakteristieken en doelstellingen, die we verder in de praktijkbeschrijving ontrafelen.

2. Praktijkbeschrijving

2.1 De aanleiding: probleem- en vraagstelling

Spel- en ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders zijn plaatsen die **niet probleemgericht** zijn: je hoeft geen probleem te hebben om ernaartoe te gaan. Het zijn plaatsen waar ouders komen gewoon omdat ze een kind hebben. De spel- en ontmoetingsplaatsen komen tegemoet aan ervaren behoeftes bij veel gezinnen: **spelen en ontmoeten**. Het zijn plaatsen waar ouders de tijd kunnen nemen om met hun kind te spelen, waar kinderen op ontdekking kunnen gaan, waar ouders tot rust kunnen komen, op verhaal kunnen komen, hun opvoedingsvragen kunnen delen, en andere ouders en kinderen ontmoeten.

Onderzoek (Vandenbroeck, 2019 & 2022; Schrooyen, 2021; Vancoppenolle, Dupont & Nys, 2023) geeft aan dat veel ouders met jonge kinderen vragen hebben over de opvoeding van hun kind. De gezinsenquête (Vancoppenolle et al, 2023) leert ons bijvoorbeeld dat 69 procent van de gezinnen het afgelopen jaar vragen of zorgen had bij de opvoeding van hun kind. **Opvoedingsonzekerheid** behoort dus tot het normale opvoedingsproces en komt voor bij alle ouders, ongeacht hun herkomst of socio-economisch statuut (Vandenbroeck, 2019 & 2022; Vancoppenolle et al., 2023).

Er bestaan veel vormen van **opvoedingsondersteuning** (denk aan opvoedkundige boeken, websites, filmpjes ...). En ouders maken gebruik van die verschillende vormen. Zo hebben bijna 4 op de 10 ouders ooit gebruikgemaakt van hulp, steun of advies van een professional bij de opvoeding van hun kind (Vancoppenolle et al., 2023). Binnen die vele opvoedingsondersteunende initiatieven is er 1 vorm die alle ouders als ondersteunend ervaren, en dat is **informele steun** (Buysse, 2009; Vandenbroeck, 2019). Zeker wanneer de ouders jonge kinderen hebben, hebben ze veel vragen en ervaren ze de behoefte om hun informele netwerk uit te breiden met andere ouders met jonge kinderen.

Het onderzoek van Schrooyen (2021) toont dat ouders nood hebben aan plaatsen waar ze hun twijfels en onzekerheden kunnen delen. Ontmoeting en verbinding creëren tussen ouders is dus waardevol, stelt ze. Zeker herkenbaarheid en het gevoel ervaren er niet alleen voor te staan, zorgt voor steun. Want ouderschap is een gezamenlijke zoektocht. Sommige gezinnen beschikken over een uitgebreid netwerk waar ze die steun vinden, maar niet iedereen heeft een breed sociaal netwerk. Zo toonde onderzoek aan dat sommige ouders best wel wat uren³ alleen doorbrengen met hun kinderen (Vandenbroeck et al, 2007; Vandenbroeck, 2022).

Daarenboven toont onderzoek dat waar ontmoetingskansen zich voordoen – bijvoorbeeld op school, in de kinderopvang of de speeltuin – voornamelijk diegenen die al beschikken over een ruim **sociaal netwerk** hun netwerk verder uitbreiden. Dus wie buiten het kinderdagverblijf vrij uitgebreide netwerken heeft, breidt die netwerken via de kinderopvang verder uit. Ook het omgekeerde geldt: voor wie beperkte netwerken heeft, blijkt de kinderopvang geen plek te zijn waar men met andere ouders uitwisselt of men het netwerk versterkt (Geens, 2010). Het is dus belangrijk om de ontmoeting en de sociale cohesie te ondersteunen.

³ Onderzoek in Brussel gaf aan dat 1/4 van de bevraagde mama's meer dan 7 uur per dag alleen doorbrengt. Dat geldt zeker voor niet-werkende moeders. Die mama's zijn vaak jonger, allochtoon en hebben een lagere SES (Vandenbroeck et al., 2007).

Een hoogzwangere mama is nieuw in België, spreekt de taal niet en heeft geen familie hier. In De Speelhaven ontmoet ze een mama die in België is geboren, maar wel dezelfde roots heeft. Het klikt tussen beide mama's, ze wisselen telefoonnummers uit. De zwangere mama belt de andere op en vraagt of ze aanwezig kan zijn tijdens de bevalling. Het gezin heeft hier geen familie en kent niemand anders die zou kunnen tolken. Ze vertelt erbij dat ze zo iets normaal gesproken niet snel zou doen, maar geen andere keus heeft. De mama stemt in en gaat mee naar het ziekenhuis. Enkele weken later komt zij naar De Speelhaven en vertelt ons trots het verhaal. De mama die onlangs is bevallen, is intussen terug naar haar thuisland, maar ze hebben nog telefonisch contact. De mama krijgt regelmatig foto's van de baby.⁴

Ouders kunnen, door de confrontatie met andere gezinnen in de spel- en ontmoetingsplaats, reflecteren over de ontwikkeling van hun kind, hun rol als ouder en de eigen opvoedingsstijl en -waarden. Het is voor ouders belangrijk om andere ouders met hun kind te zien spelen, om een plek te hebben waar ze mogelijke vragen kunnen delen met andere ouders en begeleiders, een plek waar ze even op adem kunnen komen. Dat geldt voor alle ouders, maar zeker voor ouders die nog geen uitgebreid netwerk hebben. En die ontmoeting moeten we initiëren, ze komt niet vanzelf.

Ook de regelgeving erkent dat belang om sociale cohesie en ontmoeting te bevorderen. Het is een kernpijler⁵ uit het **decreet over preventieve gezinsondersteuning** (2013).

Niet alleen ouders, ook **kinderen** zijn gebaat bij een bezoek aan een spel- en ontmoetingsplaats. Ze staan er altijd op de eerste plaats. Het is een plek waar kinderen rijke ervaringen kunnen opdoen in de verschillende ervaringsgebieden⁶ samen met andere kinderen en/of andere volwassenen – andere ouders (moeders, vaders, en/ of andere opvoedingsverantwoordelijken zoals grootouders, familie of een oppas) en begeleiders. De leefwereld van de kinderen wordt er uitgebreid, want ze komen in contact met andere kinderen, volwassenen, andere speelmogelijkheden, andere ruimtes ... Ze leren er sociale vaardigheden, zoals spelen met andere kinderen, experimenteren met afstand en nabijheid van hun ouders, ze komen er in contact met het Nederlands of andere talen. Dat kan hen helpen bij bepaalde overgangsmomenten, zoals van thuis naar de kinderopvang of de kleuterschool.

Het is belangrijk dat kinderen die ervaringen kunnen opdoen op verschillende plaatsen. Maar het aanbod buitenshuis dat afgestemd is op zeer jonge kinderen is soms beperkt. De spel- en ontmoetingsplaatsen hebben dus een meerwaarde voor alle kinderen, maar zeker ook voor kinderen die niet naar de kinderopvang gaan – wat in Vlaanderen toch gaat over bijna 1 op de 2 kinderen⁷ – of kinderen die klein behuist zijn.

Een jongen komt meerdere keren per week. De eerste keren is hij erg in zichzelf gekeerd. Wanneer hij andere kinderen benadert, is het veelal om speelgoed waar hij mee bezig is te beschermen of speelgoed van hen af te nemen. Hij doet dat op een nogal onhandige (lees: agressieve) manier. Na enkele weken is de jongen een keer als eerste in Baboes. Na een tijdje komt een meisje binnen van zijn leeftijd. Hij neemt een van de auto's waar hij mee aan het spelen is, loopt naar de deur en geeft de auto aan het meisje. Het is de eerste keer dat hij zo duidelijk iets deelt. In de loop van de volgende dagen en weken zal dat steeds meer gebeuren. Zo nodigt hij enkele dagen later S uit om samen te fietsen.

⁴ Casus Antwerps Netwerk

⁵ De 2 andere pijlers van het decreet over preventieve gezinsondersteuning (2013) zijn: preventieve gezondheidszorg en opvoedingsondersteuning.

⁶ Zie een pedagogisch raamwerk voor de kinderopvang van baby's en peuters (2014) dat 4 ervaringsgebieden beschrijft: 'Ik en de ander', 'Lichaam en beweging', 'Communicatie en expressie', en het 'Verkennen van de wereld'.

⁷ Het percentage kinderen dat naar de formele opvang ging in 2023 = 52,3%.

<https://www.opgroeien.be/kennis/cijfers-en-onderzoek/kinderopvang-babys-en-peuters#toc-gebruik-van-de-opvang>

Hij speelt een hele tijd met haar met de fiets en balanceert tussen samenspel en conflict. Na enkele weken is hij in Baboes op het moment dat een baby begint te huilen. Hij staat op en troost de baby.⁸

2.2 Voor wie: doelgroep

De spel- en ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders zijn er voor **alle jonge kinderen** (meestal voorschoolse leeftijd 0 tot 6 jaar) en hun **ouders** (moeder, vader of andere opvoedings-verantwoordelijken zoals grootouders, andere familieleden, vrienden of oppas). **Iedereen is welkom.**

Leeftijd

Het merendeel van de spel- en ontmoetingsplaatsen richt zich op jonge kinderen in de **voorschoolse leeftijd (0-6 jaar)** omdat het aanbod voor die groep belangrijk is (zie 2.1) en het aanbod eerder gering.

- Sommige spel- en ontmoetingsplaatsen gaan strikt met die leeftijds marges om. Een veilige, maar ook 'uitdagende' omgeving voor de allerjongsten aanbieden vraagt een specifiek aanbod met aangepaste ruimtes, inrichting en materialen. Deze spel- en ontmoetingsplaatsen kiezen bewust voor deze doelgroep omdat ze tegemoet willen komen aan de noden en de behoeften van de jongste kinderen en ouders. Volgens deze spel- en ontmoetingsplaatsen zorgt de aanwezigheid van oudere kinderen voor een andere dynamiek en vraagt dat ander spel materiaal, en een andere inrichting van de ruimte.
- Andere spel- en ontmoetingsplaatsen gaan er minder strikt mee om. Sommige plaatsen laten kinderen tot 8 jaar of zelfs ouder toe (soms permanent, soms alleen tijdens bepaalde periodes zoals tijdens schoolvakanties). De Speelvijver is bijvoorbeeld open voor gezinnen van 0 tot 6 jaar, maar maandelijks zijn er activiteiten in samenwerking met de partners van het Huis van het Kind voor kinderen tot 12 jaar. Dat is meestal op vraag van ouders met meerdere kinderen van diverse leeftijden. Ook andere spel- en ontmoetingsplaatsen gaan er soepel mee om, zeker tijdens vakanties, aangezien de noden van gezinnen kunnen verschuiven tijdens vakantieperiodes⁹.

De ervaring toont dat over het algemeen de focus op **gezinnen met jonge kinderen** ligt. Grote leeftijdsverschillen tussen kinderen maken het uitdagend om kinderen te onthalen en de kinderen een afgestemd spelaanbod, geschikt spel materiaal, en een veilige en rustige experimenteerruimte te bieden. Daarom kiest men er meestal bewust voor om een plek te zijn voor de allerjongste kinderen (voorschoolse leeftijd).

Sommige spel- en ontmoetingsplaatsen staan ook open voor ouders die een kind verwachten. Soms komen ze eerder vluchtig een kijkje nemen, soms komen ze mee met een vriend(in) met een kind.

Dus: de meeste spel- en ontmoetingsplaatsen focussen op 'gezinnen' met jonge kinderen, maar gaan er in de praktijk flexibel mee om en houden rekening met de context en de noden van hun bezoekers.

Ze kwamen regelmatig langs, wekelijks of tweewekelijks. Nu staat de moeder alleen voor de deur. Ze is duidelijk aangedaan. Of ze binnen mag komen zonder kind? Ze heeft hem pas naar de kribbe gebracht. De eerste 2 dagen was het vlot verlopen. Maar vandaag huilde hij zo hard. Ze is er niet goed van. Of ze een kop koffie mag komen drinken? Natuurlijk. En nog voor de koffie vindt ze troost in een gesprek met 2 andere moeders.¹⁰

⁸ Casus Geens, 2010; Vandenbroeck, 2011-2012; 2022

⁹ Omdat oudere kinderen niet naar school gaan, en niet alle ouders opvang willen of kunnen voorzien.

¹⁰ Casus Vandenborre, 2014

Sociale mix

In spel- en ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders is **iedereen** welkom. Ze willen een sociale mix bereiken, die een weerspiegeling is van de buurt. Dat is een bewuste keuze omdat spel- en ontmoetingsplaatsen voor kinderen en hun ouders plekken zijn die de sociale cohesie kunnen versterken. Het zijn plaatsen waar aandacht kan zijn voor *bonding* en *bridging*. Dat houdt in dat er contacten kunnen zijn vanuit 'gelijkenissen' of vanuit 'verschillen'¹¹. Beide zijn belangrijk binnen spel- en ontmoetingsplaatsen. Ze zorgen ervoor dat ouders (h)erkennen dat iedereen opvoedingsvragen heeft en ze worden er geconfronteerd met verschillende opvoedingspraktijken en -waarden (zie vrije confrontatie).

Het is wel niet altijd evident om een sociale mix te bereiken. Dat hangt samen met de organisator van de spel- en ontmoetingsplaats en de ligging. Er bestaan verschillende klemtonen in de verschillende spel- en ontmoetingsplaatsen:

- universele gerichtheid: voor alle gezinnen ongeacht van waar ze komen
- weerspiegeling van de sociale mix van de buurt
- gerichte aandacht op maatschappelijk kwetsbare gezinnen (bijv. in inloopteams).

Organisaties met een **doelgroepspecifiek aanbod** – zoals inloopteams – hebben het voordeel dat ze heel wat ervaring en expertise hebben opgebouwd door te werken met kwetsbaardere gezinnen en door een toegankelijk aanbod te bieden. Voor hen kan het een uitdaging zijn om een heterogene sociale mix te bereiken. Een spel- en ontmoetingsplaats die vertrekt van een eerder regulier kader, zonder een specifiek vooraf vastgelegde subdoelgroep – zoals Baboes of De Speelbrug – heeft het voordeel dat het aanbod niet louter voor een specifiek publiek is. Voor hen is het dan weer een uitdaging om toegankelijk te zijn voor diversere en/of kwetsbaardere gezinnen.

Het is in elk geval belangrijk om de behoefte aan een breder informeel netwerk niet te verengen tot bepaalde risicogroepen (zoals gezinnen met een laag inkomen of migratieachtergrond). Het is wél van groot belang om aandacht te hebben voor de toegankelijkheid voor kansengroepen in alle lagen van de werking.¹² Dat gaat uit van het idee van **progressief universalisme**. Samen blijven bouwen aan toegankelijkheid is belangrijk. Contacten met sleutelfiguren uit de gemeenschap en samenwerkingen met andere voorzieningen zijn daarbij cruciaal. Dat toont de volgende casus uit het Antwerps Netwerk mooi:

Een mama en papa en hun zoontje van 1 jaar komen naar het Huis van het Kind Antwerpen-Centrum met een vraag over kinderopvang. Na afloop van hun gesprek met de onthaal-medewerker passeren zij voorbij de deur waar een spel- en ontmoetingsmoment van De Speelbabbel plaatsvindt. Een medewerker van De Speelbabbel ziet dat het gezin voorzichtig vanaf een afstand geïnteresseerd binnenkijkt. De medewerker gaat rustig naar het gezin toe, stelt zichzelf even voor aan de ouders en spreekt hun kindje aan met “en hoe is jouw naam kleine vriend?” De medewerker licht kort het aanbod van De Speelbabbel toe en nodigt hen uit om een kijkje te nemen nu of op een later moment afhankelijk van wat past voor het gezin. “Wij zijn hier iedere woensdag vanaf 9.30 tot 12 uur, jullie zijn altijd welkom en kunnen komen en gaan wanneer jullie maar willen.”

¹¹ **Bonding** betekent dat mensen zich verbonden voelen door wat ze gemeenschappelijk hebben. **Bridging** staat voor verbinding tussen mensen van diverse origine en diverse sociaal-economische milieus (Vandenbroeck, 2019). Contacten met onbekenden kunnen veel betekenen voor het opvoeden én het samenleven. Kinderen zijn daarin een belangrijke verbindende schakel, zo blijkt uit etnografisch onderzoek naar alledaagse relaties in de stedelijke omgeving. Ruth Soenen (2006) observeerde op de tram hoe onbekenden met elkaar in gesprek raken naar aanleiding van iets wat een kind doet of zegt. Zij concludeert dat naast hechte vormen van gemeenschap het ook belangrijk is om aandacht te hebben voor tijdelijke en hybride relaties die eerder lichte versies van gemeenschap creëren.

Ouders hechten belang aan zowel kortstondige contacten met onbekenden, als aan duurzame relaties met familie, vrienden en kennissen. Natuurlijk zijn die 'bonding ties' – duurzame relaties op basis van gedeelde taal, code, achtergrond of mening – belangrijk. Maar ook de meer losse contacten tijdens de dag met bijvoorbeeld buurtbewoners zijn belangrijk. Ze laten 'bridging ties' toe, relaties over diverse (groeps)grenzen heen. Die relaties zijn niet alleen belangrijk om op te klimmen op de zogenoemde sociale ladder, maar ook om zich verbonden te voelen: om vertrouwd te raken met die diversiteit en meer herkenbaarheid te creëren (zie onder andere Fram, 2005 en Putnam, 2007 over de concepten *bonding* en *bridging*).

¹² Cfr. Vandenbroeck, 2022

“Dan komen we nu ineens eens binnen, we zijn hier nu toch hè”, zegt de papa aan de mama.

Inclusie

Spel- en ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders zijn plaatsen waar iedereen welkom is. Dus gezinnen met een kind met een specifieke zorgbehoefte of met extra ondersteuningsnoden zijn zeker welkom. Ook voor die gezinnen kan de spel- en ontmoetingsplaats een meerwaarde hebben.

Voor mij is het ook belangrijk – ik heb een kindje met een beperking. Ik was heel bang, maar ik ben heel goed opgevangen. En ook de kleine, die speelt hier met de kindjes, leert veel van het speelgoed en de moeders¹³.

Abdul, 2 jaar, heeft een fysieke beperking. Zijn linkerarm is niet mobiel, zijn linkerhandje is naar binnen gedraaid. Het gezin wordt op een fijne en laagdrempelige manier toegeleid naar onze Speelbabbel door de gezinsondersteuner van Kind en Gezin. De gezinsondersteuner komt met het gezin mee tot aan de deur, stelt hen voor aan de medewerkers van De Speelbabbel, zonder melding te maken van de fysieke beperking. Bij de kennismaking op de speelmat vertellen de mama en papa dat hun zoontje erg ziek is geweest, waardoor hij op korte tijd veel lichaamsgewicht heeft verloren. Hij wordt goed opgevolgd zeggen ze nog door Kind en Gezin. Kort daarna tonen zij ook de linkerarm van Abdul. Ze vertellen dat er iets mis is gegaan tijdens de bevalling en die daardoor nu niet beweeglijk is. Het gezin verblijft nog maar 2 maanden in België. Ze hebben geen netwerk. “Abdul heeft geen vriendjes om mee te spelen, dus we komen zeker terug.” En dat doen ze ook. De medewerkers van De Speelbabbel vragen aan de ouders hoe zij Abdul het best kunnen ondersteunen tijdens het spel, of er zaken zijn waar zij rekening mee moeten houden. Samen met zijn ouders en de andere bezoekers kan Abdul op ontdekking gaan in een veilige en kindvriendelijke ruimte. Hij is verzot op de kleine glijbaan, wat – na wat oefenen en ondersteuning – al vlotjes gaat. We zien zijn mama en papa lachen wanneer zij Abdul in actie zien. De mama en papa praten ook gezellig met elkaar en genieten van een kop koffie tussendoor¹⁴.

Gezinnen met een kind met een specifieke zorgbehoefte of extra ondersteuningsnood kunnen de spel- en ontmoetingsplaats als hoogdrempelig ervaren. Het is dan ook belangrijk om aan de gezinnen in kwestie te vragen waar zij zelf behoefte aan hebben. Dat is een open, continu gesprek waar de verschillende betrokkenen (kinderen, ouders, andere ouders, begeleiders) samen zoeken naar een veilige en rijke omgeving voor iedereen. Spel- en ontmoetingsplaatsen kunnen ook voor die gezinnen een waardevolle aanvulling zijn op een meer doelgroepspecifiek of individueel ondersteuningsaanbod. Het gaat dus niet over een of-oftaanbod. Elk aanbod kan de opvoeding ondersteunen, en dus een meerwaarde hebben.

De beoogde doelgroep bereiken kan een spel- en ontmoetingsplaats uitdagen op de eigen keuzes en regels. Spel- en ontmoetingsplaatsen staan vaak stil en reflecteren over hun doelgroep en de implicaties op hun werking. Kan ruimte scheppen voor diversiteit bijvoorbeeld betekenen dat er flexibel wordt omgegaan met de leeftijdsafbakening? Wordt de kalenderleeftijd dan wel de ontwikkelingsleeftijd mee in acht genomen bij een kind met een specifieke zorgbehoefte? Wat als een mama die regelmatig kwam met haar kind, nu plots alleen voor de deur staat en een luisterend oor nodig heeft? ...

¹³ Casus Geens, 2010; Vandenbroeck, 2022: een moeder van 7 kinderen vertelt wat een grote stap het voor haar was om onder de mensen te komen met haar jongste zoon.

¹⁴ Casus Antwerps Netwerk

2.3 Wat wil je bereiken: doelen

Spel- en ontmoetingsplaatsen zijn plaatsen van ‘ont-moeten’. Je komt er omdat je kinderen hebt, en dat verbindt. Op die manier komen kinderen en ouders in contact met andere kinderen en volwassenen. Ze worden er ‘geconfronteerd’ (bewust of onbewust) met een diversiteit aan opvoedingsvormen en ideeën, waarden en normen over opvoeding.

Doorgaans houden spel- en ontmoetingsplaatsen 3 doelstellingen voor ogen (Vandenbroeck, 2019, 2022; Van der Mespel, 2011):

- het opvoedingsmilieu van kinderen verbreden en verrijken
- sociale informele steun bieden voor ouders
- gemeenschapsvorming en de sociale cohesie in de buurt bevorderen.

Verbreiding en verrijking van het opvoedingsmilieu

Spel- en ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders willen jonge kinderen de kans bieden hun opvoedingsmilieu te verrijken en te verbreden. Dat betekent dat jonge kinderen er de mogelijkheid krijgen om via exploratie door vele spelmogelijkheden te leren in **alle ervaringsgebieden**. Ze krijgen er andere **spelmogelijkheden** dan thuis (boekjes in verschillende talen, fietsen, ballenbad, keukentje ...). De aanwezigheid van leeftijdsgenoten en andere volwassenen daagt hen uit in hun **sociale ontwikkeling**. Kinderen kunnen er spelen met andere kinderen, ze kunnen andere kinderen imiteren. Ze kunnen in een veilige omgeving vrij experimenteren met afstand en nabijheid ten opzichte van hun vertrouwde volwassenen. Zo kunnen ze grenzen leren verleggen. Er wordt ook een **rijke talige omgeving** geboden. Dat komt alle jonge kinderen ten goede. Kinderen met een andere thuistaal dan het Nederlands krijgen de mogelijkheid om in contact te komen met de Nederlandse taal. En omgekeerd: eentalige kinderen komen in contact met een diversiteit aan talen.

Een papa vertelt dat zijn zoontje (11 maanden) nog niet kan stappen. De laatste keer dat hij in de spel- en ontmoetingsplaats was, heeft zijn zoontje een hele tijd rondgelopen met steun van een giraf op wieltjes. Toen ze thuis zijn gekomen heeft zijn zoontje 3 stapjes alleen gezet zonder enige steun. De papa vertelt dat trots. Louter de aanwezigheid van dat speelgoed in combinatie met het kind zijn interesse scheppen die mogelijkheid.¹⁵

Een meisje van 18 maanden gaat telkens als ze binnenkomt naar dezelfde mand, haalt er telkens dezelfde pop uit en houdt dat speelgoed dan bij zich tot het einde van haar verblijf in Baboes. Ze blijft altijd in de buurt van haar moeder, die bezorgd is dat ze andere kinderen pijn zou doen. Daarom houdt ze haar ook liever op een afstandje van de andere kinderen. Geleidelijk groeit het vertrouwen van het meisje en van de moeder. Op een dag is de pop zoek. Het meisje zoekt er even naar, neemt dan wat anders en gaat met andere kinderen spelen.¹⁶

“Ik vind het leuk dat mijn kinderen zich hier een beetje kunnen uitleven. Het is zo eens wat anders. Thuis wonen we maar op een heel klein appartementje, het is niet fijn om daar altijd binnen te zitten. Naar het park gaan, dat lukt niet elke dag, want in de winter is het daar veel te koud.”¹⁷

De aanwezigheid van bekenden en minder bekenden in de semipublieke ruimte maakt dat de spel- en ontmoetingsplaats een overgangsgebied kan vormen tussen **thuis en de wereld**. Het is als het ware een **transitieruimte**, een brug tussen het thuismilieu en bijvoorbeeld de kinderopvang of de kleuterschool.

¹⁵ Casus Geens, 2010; Vandenbroeck, 2022

¹⁶ Casus Geens, 2010; Vandenbroeck 2011-2012

¹⁷ Casus De Speelvijver – via Antwerps Netwerk

A. (21 maanden) komt een eerste keer naar de spel- en ontmoetingsplaats met oma. A. zegt geen woord en blijft angstvallig dicht bij oma. Volgens oma is A. erg verlegen. Na een aantal bezoeken gaat A. al wat meer op afstand van oma spelen. Tijdens een openingsmoment staat A. aan de ladder van het speelhuisje en gebaart naar oma om haar te helpen klimmen, wat oma ook doet. A. vindt het zo plezierig dat ze 11 keer de ladder opklimt met hulp van oma. Terwijl oma met een begeleider praat, kruipt A. alleen de ladder op en kijkt heel trots als ze alleen boven is gekomen.¹⁸

Een mama vertelt: "In de 2 weken dat hij hier komt, is hij al miraculeus veranderd, hij kon voordien niet in de buurt zijn van mensen die hij niet kent."¹⁹

Sociale steun als opvoedingsondersteuning

Spel- en ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders hebben niet expliciet de intentie om ouders opvoedingstips of -adviezen aan te reiken. Het is ook niet de bedoeling om er opvoedingsvaardigheden te trainen, of ouders te informeren over hoe ze hun kind het best kunnen opvoeden. Wanneer opvoeders opvoedingsvragen blijken te hebben, zullen begeleiders van de spel- en ontmoetingsplaatsen niet met een antwoord klaarstaan (EXPOO, 2010). Ze doen dat door niet (be)oordelend te werken, maar te luisteren.

Spel- en ontmoetingsplaatsen willen ouders ondersteunen in de opvoeding door een plaats voor ontmoeting en **informele sociale steun** te creëren. Vanuit kleine informele gesprekken kunnen ouders tips uitwisselen, hun verhaal delen, elkaar vragen stellen. Ze kunnen (h)erkenning vinden bij elkaar of ze kunnen samen een aangename tijd doorbrengen. De contacten kunnen op zich staan en/of kunnen ervoor zorgen dat ze hun informele netwerken verder uitbreiden, zowel binnen de muren van de spel- en ontmoetingsplaats als daarbuiten. Ontmoeting als antwoord op toenemende individualisering en aantasting van sociale netwerken, is terug te vinden in zowat alle spel- en ontmoetingsplaatsen, ook internationaal (Hoshi-Watanabé, Musatti, Rayna & Vandenbroeck, 2015).

Een buitenlandse moeder vertelt aan de andere ouders hoe zwaar het haar valt dat ze weer verhuist naar haar land van herkomst. Na een moeilijke periode in Brussel had ze via Baboes eindelijk een netwerk opgebouwd, zowel voor haarzelf als voor haar dochter. Nu moet ze opnieuw beginnen.²⁰

Een moeder vertelt de begeleider dat ze radeloos is. Haar zoon sliep eindelijk door, maar wordt nu weer zo vaak wakker 's nachts door een tand. De begeleider vraagt de andere ouders hoe dat bij hen gaat en er ontstaat een gesprek waarin ze ervaringen uitwisselen.²¹

Een moeder van een tweeling: "Ik had nooit verwacht dat ik hier minstens eenmaal per week zou komen. Maar ik heb ondervonden dat de kinderen er zo'n deugd aan beleven. Ze zijn hier helemaal anders dan thuis. Thuis is het altijd ruzie, er is geen land mee te bezeilen." Begripvolle opmerkingen van andere ouders en onthaalmedewerkers werken mediërend zodat er, in tegenstelling tot thuis, geen escalatie volgt waarbij uitputting of straf het conflict doet eindigen.

Empathische opmerkingen zoals "Het moet niet altijd gemakkelijk zijn met een tweeling. Je hebt maar twee handen. Je kunt niet altijd voor alle twee goeddoen" steunen de moeder.²²

"In De Speelvijver kan ik met mijn kind spelen, maar ook even zelf tot rust komen en een beetje 'zeuren'. Hier kan ik mijn hart even luchten en vragen stellen over van alles en nog wat.

¹⁸ Casus Geens, 2010; Vandenbroeck 2011-2012

¹⁹ Casus Vandenborre, 2014

²⁰ Casus Geens, 2010; Vandenbroeck 2011-2012

²¹ Casus Geens, 2010; Vandenbroeck 2011-2012

²² Casus Vandenborre, 2014

Is dit wel normaal? Doe ik dit wel goed met mijn kind? Dan stellen ze me weer gerust en voel ik me weer een normale moeder.”²³

“Ik ben thuis altijd alleen met mijn kindjes, ik word dan verdrietig, hier ben ik niet alleen.”²⁴

Spel- en ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders kunnen de **opvoeding ondersteunen** en een **preventieve** waarde hebben. Ouders kunnen soms het gevoel hebben overstelpt te worden met opvoedingsadvies dat aangeeft hoe het moet. Spel- en ontmoetingsplaatsen willen daarentegen ouders ‘geruststellen’ en hun vragen ‘normaliseren’ door doorleefde praktijken en verhalen uit te wisselen. Zoals Schrooyen (2021) aangeeft, is het een belangrijk startpunt om te erkennen dat ouderschap niet altijd makkelijk en evident is. De spel- en ontmoetingsplaatsen doen dat door in te zetten op verbinding: verbinding tussen kinderen, ouders en begeleiders.

In de spel- en ontmoetingsplaatsen kan er ook sprake zijn van **vrije confrontatie** die een opvoedingsondersteunende functie heeft. Ouders leren hun kind kennen in andere situaties dan thuis (bijv. als ze samenspelen met andere kinderen of spelen met andere materialen). De kinderen en ouders worden er onwillekeurig geconfronteerd met een verscheidenheid aan opvoedingspraktijken en -opvattingen. Ze zien en ervaren hoe andere ouders met hun kinderen omgaan, hoe begeleiders reageren ... Dat kan ertoe leiden dat ouders eigen waarden, ideeën of opvoedingspraktijken delen, ze in vraag stellen, bijstellen, of zich gesterkt voelen in wat ze denken of doen. Ook hun blik op hun kind wordt zo verruimd. Dus, gewoon door wat er speelt en leeft te benoemen, het te laten zijn, zonder oordeel, kan er al bijzonder veel gebeuren.

De confrontatie is vrij omdat de professional ze niet aanstuurt en er geen expertise wordt vooropgesteld over ‘de goede opvoeding’. Ze is wel niet vrijblijvend omdat het verschil confronterend werkt en aanzet tot reflectie (Vandenbroeck, 2022). Kinderen en ouders zijn zelf actor in de spel- en ontmoetingsplaatsen, maar tegelijkertijd worden kinderen en ouders ook zelf door de ruimte – als gemeenschap die zij betreden – gevormd. In de ontmoeting construeren ouders hun identiteit als opvoeder, en zowel kinderen als ouders hun identiteit als lid van de samenleving.

Een jonge vader is over zijn toeren. De baby van 2 maanden huult de hele dag. Hij lijkt altijd honger te hebben. Hij vertelt dat ze alles geprobeerd hebben. Wiegen en wiebelen, meer rondlopen, mee in bed nemen en apart leggen, zo stil mogelijk zijn, zingen en gitaar spelen, voeden en niet voeden ... Dat ze alle adviezen opgevolgd hebben. Adviezen van de oma’s, van de Kind en Gezin-medewerkers, van de pediatr, tips uit een boek: allemaal zeggen ze iets anders.

“En dat allemaal geprobeerd?” – met een glimlach en de nadruk op ‘allemaal’.

Hij moet er zelf om lachen.

“Misschien hebben we de baby overgestimuleerd? ...

Het gesprek gaat verder tot hij ontdekt dat “we er ons zelf een gedacht van zullen moeten maken”.²⁵

Bijdragen tot gemeenschapsvorming en sociale cohesie

Spel- en ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders willen een plaats zijn voor iedereen. Zo kun je gezamenlijkheid ervaren, over socio-economische en etnisch-culturele grenzen heen. Spel- en ontmoetingsplaatsen zijn de maatschappij in het klein: een minisamenleving. Het zijn plaatsen waar er aandacht is voor **bonding en bridging**²⁶. Enerzijds kunnen ouders er herkenning vinden, identificatie, zich verbonden voelen met anderen met wie ze een gelijkenis ervaren (het ‘ouder’ zijn, een kind van dezelfde leeftijd hebben, dezelfde taal spreken, in dezelfde buurt wonen ...).

²³ Casus De Speelvijver – via Antwerps Netwerk

²⁴ Casus Antwerps Netwerk

²⁵ Casus Vandenborre, 2014

²⁶ Zie voetnoot 11

Anderzijds worden gezinnen door de aanwezige diversiteit (qua origine, taal, sekse, leeftijd, interesses, opvoedingsstijl ...) uitgedaagd om de grenzen van hun eigen 'groep' of gemeenschap te overstijgen. Er worden bruggen gebouwd naar anderen. Voorwaarde is dat eenieder zich gerespecteerd voelt in zijn of haar eigenheid en er een sfeer van gelijkwaardigheid geldt. Spel- en ontmoetingsplaatsen willen dus een plek zijn waar gezinnen met 'gelijken' kunnen connecteren, maar ook met 'anderen'.

Door de aanwezigheid van kinderen in de spel- en ontmoetingsplaats zal het kind vaak spontaan aanleiding geven tot gesprekken, want kinderen doen sociale relaties tussen ouders ontstaan. Kinderen zijn vrij beweeglijk en ouders volgen dan veelal hun kind. Daardoor ontstaan regelmatig nieuwe subgroepen van ouders, los van gender of socio-economische of culturele subgroepen. De **begeleiders** spelen daarbij een cruciale rol, want ze zorgen voor een veilige open sfeer waarin ouders en kinderen met elkaar kunnen verbinden over de grenzen heen (zie 4.1 Competentie medewerkers).

Een mama komt met haar zoontje (2 jaar en 6 maanden) voor de eerste keer naar spel en ontmoeting. Ze zegt dat ze onlangs alleenstaand is geworden en dat ze nood heeft aan contacten/ontmoetingen met andere ouders. Na een tijdje zet ze zich bij andere ouders aan tafel en gaat ze met hen in verbinding.²⁷

Een spel- en ontmoetingsplaats is zowel een veilige haven in een buurt (van onbekenden) als een plek om de bredere wereld te ontdekken. Zo vormen contacten binnen de muren van de spel- en ontmoetingsplaats vaak een belangrijke voorbode op meer sociale integratie daarbuiten.

Preventieve gezinsondersteuning

Spel- en ontmoetingsplaatsen zijn plaatsen die **vrij zijn**, waar 'niets moet'. Toch toont voorgaande duidelijk aan dat we ze kunnen zien als een plek met een opvoedingsondersteunende en preventieve waarde²⁸.

Een moeder arriveert regelmatig op van de zenuwen. Ze gooit soms haar kindje in de zetel en ploft neer. Een medewerker of een andere moeder moet dan haar verhaal over de voorbije dagen, de slapeloze nacht enz. aanhoren; terwijl die ook spreekt met het kind – in de stijl van “mama is moe en heeft nu niet veel geduld ...”. Verschillende mensen dragen haar spanningen in het alledaagse van het leven. Intussen, jaren later, komt ze met haar derde kindje en is de stijl helemaal veranderd en verzacht. Haar draagkracht tegenover de kinderen is merkbaar vergroot.²⁹

We zitten aan de eettafeltjes. Een moeder geeft haar 15 maanden oude dochter fruitpap met een lepel. Intussen speelt het kind. Tussen elke hap loopt het rond waarbij ze noch aan moeder noch aan de fruitpap aandacht schijnt te besteden. De moeder zegt dat ze er grijs haar van krijgt, hoewel haar geduld merkbaar groot is. Thuis duurt het soms nog langer, bovendien eet ze vaak weinig. Bananen, die gaan vlot naar binnen, maar dat is het enige. Misschien is de zuigbehoefte nog sterk?

Misschien eens proberen met de pap in een fles met afgesneden speen? Onze explorerende, adviserende vragen brengen ons niet veel verder. Terwijl moeder vertelt, lijkt de peuter het gesprek niet te volgen. Ze heeft het druk met speelgoed. Daarbij valt op dat ze trots is iets alleen te kunnen, want telkens wanneer een volwassene een handje wil toesteken, verplaatst ze zich met haar speelgoed. Of moeder er al aan gedacht heeft haar alleen te laten eten? ...

²⁷ Casus Vandenbroeck, 2011-201

²⁸ [https://www.teampreventieontwikkeling.be/bestanden/2008AlgemenePreventie\(Welzijns\)gids\).pdf](https://www.teampreventieontwikkeling.be/bestanden/2008AlgemenePreventie(Welzijns)gids).pdf)

²⁹ Casus Vandenborre, 2014

Een week later vertelt een trotse en blijde moeder hoe het al de hele week zo goed gaat met eten. Het dochtertje eet haar fruitpap aan tafel, met een lepel. En het duurt allemaal veel minder lang.³⁰

2.4 Uitgangspunten van je praktijk

Spel- en ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders zijn niet zomaar publieke ruimtes waar gezinnen elkaar toevallig tegenkomen. Het is niet omdat de ontmoeting kán plaatsvinden, dat ze ook zál plaatsvinden. Spel- en ontmoetingsplaatsen zijn gebaseerd op een visie met duidelijke uitgangspunten (EXPOO, 2010, 2022; Vandenbroeck, 2019; Van der Mespel, 2011). Die uitgangspunten tonen dat een spel- en ontmoetingsplaats competente begeleiders vraagt³¹.

Eigen opvoedkundig weten

Zoals we al hebben aangehaald bij de doelstellingen (zie 2.3) staat **vrije confrontatie** centraal. Begeleiders in spel- en ontmoetingsplaatsen zullen dus geen expliciete opvoedingsadviezen geven. De spel- en ontmoetingsplaatsen vertrekken van opvoedkundige kennis die **uniek** is voor ieder kind en zijn of haar opvoeder(s) in hun context. Dat wil zeggen dat een spel- en ontmoetingsplaats niet vertrekt van een vooropgestelde definitie van 'goed ouderschap'. De begeleiders treden dan ook op als '*experts in not being the expert*' en maken veeleer gebruik van hun **relationele deskundigheid** om ouders met elkaar te verbinden en de vrije confrontatie mogelijk te maken. Het is in de spiegel van gelijkenis en verschil dat gezinnen hun handelingen en opvattingen vanuit een nieuw perspectief kunnen waarnemen en meenemen (Vandenbroeck, 2019).

Een klein jongetje komt met zijn mama en papa spelen. Ze zijn afkomstig uit Albanië. Het jongetje gaat van de glijbaan en bezeert zich. De mama en papa reageren niet. Een andere mama reageert en gaat het jongetje troosten. De mama en papa van het jongetje geven aan dat het jongetje niet getroost moet worden, want hij moet een 'machó' zijn. Dat geeft aanleiding tot een gesprek tussen de ouders en de medewerker van de spel- en ontmoetingsplaats over de opvoeding van kinderen, waarbij er respect is tussen de verschillende partijen. De medewerker van de spel- en ontmoetingsplaats geeft op dat moment geen opvoedingsadvies, maar doet een respectvol gesprek tussen de ouders ontstaan.³²

Gericht op het kind

Het blijkt dat ouders vaak naar een spel- en ontmoetingsplaats komen vanwege de kansen die dat biedt voor hun kind. De sterke gerichtheid op de kinderen en hun relaties komt op verschillende manieren tot uiting in de werking. Bij het binnenkomen worden kinderen bijvoorbeeld aangesproken en hun naam (en soms ook de leeftijd) wordt genoteerd op het **welkomstbord**. Op die manier krijgt het kind een eigen plaats, die ook zichtbaar is voor anderen.

Dat maakt deel uit van de verwelkoming in de spel- en ontmoetingsplaats en geeft het gezin een plek in de ruimte die evenwaardig is aan de andere gezinnen. Ouders en begeleiders kunnen ook subtiel nagaan welke kinderen in dezelfde leeftijdsgroep zitten en dat gebruiken als gespreksonderwerp. Voor de ouders geldt veelal een **administratieve anonimiteit**. Dat houdt in dat de begeleiders niet vragen naar de gegevens van de ouders. Alleen als de ouders die willen prijsgeven, komen ze ter sprake.

³⁰ Casus Vandenborre, 2014

³¹ Die rol van de competente medewerkers beschrijven we bij 4.1.

³² Casus Antwerps Netwerk

Autonomie en verbondenheid

Eigen aan de spel- en ontmoetingsplaatsen is dat er altijd een **'hechtingsfiguur' aanwezig blijft** (een ouder – moeder of vader – of andere opvoedingsverantwoordelijke). Dat is dus een verschil met bijvoorbeeld de kinderopvang. Toch bieden spel- en ontmoetingsplaatsen jonge kinderen de ruimte om **autonomie** te verwerven. Een kind zet er als het ware de eerste stappen in de ruimere wereld, experimenteert met afstand en nabijheid van de ouders.

Autonomie gaat altijd gepaard met **verbondenheid**. Het is in relatie tot anderen dat we ons ontplooiën. In die zin is de spel- en ontmoetingsplaats een *conviviale* plek, een plaats waar het samenleven tussen een diversiteit aan mensen centraal staat. Een plek waar tegelijkertijd ruimte is om samen te komen en weer uit elkaar te gaan (Vandenborre, 2014).

Taal en verhalen als middel

In heel wat spel- en ontmoetingsplaatsen staat de **koffie** centraal. Niet om de koffie, maar omdat het 'gezellig praten', 'vertrouwen' en 'verbondenheid' initieert. Bij een kop koffie babbel je over kinderen, over koetjes en kalfjes, over afkomst, over het leven ... Je bouwt aan een sfeer van **vertrouwen**. Pas dan kun je vragen of bezorgdheden delen (bijv. over het slaap- of eetpatroon, over de schoolkeuze, over de ontwikkeling van de kinderen of andere 'besognes'). Er worden verhalen gedeeld en uitspraken gedaan die aan de kern van opvoeden raken en die ouders vanuit de 'vrije confrontatie' kunnen opnemen. Spel- en ontmoetingsplaatsen zijn in die zin *"places where parents are trying to find out who is willing to share their voice, and also, importantly, to find out which voice is theirs"* (Ramaekers & Suissa, 2010).

Ook kinderen drukken hun 'verhalen' uit op verbale en non-verbale manieren: via gedrag, spel, gebrabbel ...

Begeleiders gebruiken taal als middel: om te benoemen, te bevragen, onder woorden te brengen wat ze zien, voelen en horen. Zo creëren ze ruimte voor vrije confrontatie, om zelf of samen 'antwoorden' te vinden.

2.5 Opbouw van je praktijk

Ontmoeting mogelijk maken klinkt simpel, maar is niet gemakkelijk (Geens et al., 2017). Het is meer dan koffie schenken. Spel- en ontmoetingsplaatsen zijn plaatsen voor 'ont-moeten'. Kinderen en ouders bepalen zelf hoe ze het spel- en ontmoetingsmoment invullen. Dat impliceert dat we het aantal contacten, noch een bepaalde frequentie of intensiteit of duur vooropstellen. Gezinnen bepalen zelf of en wanneer ze komen, hoelang ze blijven, hoe ze invulling geven aan hun tijd in de spel- en ontmoetingsplaats, wat ze vertellen en wat niet ... Daardoor is ook elk **'script'** van een spel- en ontmoetingsplaats anders.

De spel- en ontmoetingsplaatsen zijn verschillend georganiseerd, bijvoorbeeld qua openingsmomenten (dagelijks of meerdere keren per week, wel of niet in het weekend), qua financiële bijdrage (meestal gratis, soms een kleine symbolische bijdrage), of ze al dan niet activiteiten organiseren, of ze structurerende 'regels' gebruiken. Elke spel- en ontmoetingsplaats zal daarover vanuit de eigen visie en werking reflecteren en er naar handelen in de praktijk.

Toch merken we een aantal specifieke kenmerken die eigen zijn aan de opbouw van de spel- en ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders. We sommen enkele voorbeelden op (EXPOO, 2010):

- De ontvangst of verwelkoming
Een begeleider **verwelkomt** de ouder en het kind **hartelijk** en stelt hen op hun gemak. Sommige spel- en ontmoetingsplaatsen schrijven de namen van de kinderen en/of enkele andere gegevens (naam van de ouder, leeftijd van het kind etc.) op een krijtbord. Bij een eerste bezoek aan de spel- en ontmoetingsplaats worden meestal de 'huisregels' of de werking uitgelegd aan de ouder (moeder, vader, of andere opvoedings-verantwoordelijke).

- Het beschikbaar zijn, er zijn
De **begeleiders** faciliteren het contact tussen ouders en kinderen, tussen kinderen onderling en tussen ouders onderling. Voortdurend wegen ze af hoe ze zich op dat moment het best kunnen opstellen. Ze zullen eerder op de **achtergrond** aanwezig zijn of aanhaken bij een gesprek waarbij ze tussenbeide komen vanuit een **gepaste basishouding**. Ze kunnen actief observeren, toekijken naar wat er zich afspeelt, benoemen wat ze op dat moment waarnemen, verwondering uitspreken, tonen dat ze zich inleven ... (zie 4.1 voor meer info over de competenties van de begeleiders).

- Structureren
Onder structureren kunnen we enerzijds regels verstaan en anderzijds activiteiten met een bepaalde structuur. Over het algemeen zijn beide eerder beperkt aanwezig in de spel- en ontmoetingsplaatsen, gezien de visie van het 'ont-moeten' (EXPOO, 2010). **Regels** zijn er enerzijds voor de veiligheid en anderzijds als structuur, waardoor het kind leert omgaan met bepaalde afspraken in het samenleven met anderen. Regels bieden oefenruimte voor ouders en kinderen, en zetten aan tot vrije confrontatie. Enkele voorbeelden:
 - In De Speelbrug zijn er volgende regels voor de kinderen: rollend materiaal gebruiken, zoals loopfietsen, mag alleen in de ruimte aangeduid door een rode lijn op de grond; eten gebeurt aan tafel; bij het spelen met water gaat een schort aan (Vandenborre, 2014; EXPOO, 2010).
 - Baboes heeft volgende huisregels: de kinderen doen hun schoenen uit vooraleer ze in het ballenbad gaan; kinderen komen niet in de keuken van de volwassenen (de grens is aangegeven met een groene lijn op de grond); en er wordt aan tafel gegeten.

Soms refereren structurerende maatregelen naar een **gestructureerde activiteit** die plaatsvindt zoals samen eten, een cake bakken, boekjes lezen, samen liedjes zingen ... Maar de meeste spel- en ontmoetingsplaatsen organiseren geen activiteiten. De begeleiders bepalen niet wat er in de spel- en ontmoetingsplaats gebeurt; kinderen en ouders geven zelf een invulling aan hun spel- en ontmoetingsmoment. Als een spel- en ontmoetingsplaats een activiteit organiseert is, dat meestal met het oog op 'laag-drempelige toeleiding' van gezinnen.

- Het afscheidsritueel
De ouder en het kind vertrekken wanneer zij dat willen. In de praktijk vertrekken ze vaak op het moment dat het spel- en ontmoetingsmoment eindigt. Er zijn specifieke afscheidsrituelen gangbaar bij het sluiten (liedje zingen, samen opruimen, de naam van het kind van het bord wegvegen ...). Als een (symbolische) betaling de gewoonte is, dan vindt die ook aan het einde plaats (zie verder: 4.4 kostprijs).

- Toeleiding
Veelal komen gezinnen via **mond-tot-mondreclame** naar de spel- en ontmoetingsplaats. Ouders nemen andere ouders mee.

Spel- en ontmoetingsplaatsen zijn plaatsen waar iedereen welkom is. Om ook voor iedereen echt **toegankelijk** te zijn, en een mix aan gezinnen te bereiken, is het belangrijk stil te staan bij de **7 B's** (bruikbaar, beschikbaar, betaalbaar, bereikbaar, bekend, begrijpbaar, betrouwbaar). Dat vraagt dat een spel- en ontmoetingsplaats zichtbaar is, zowel in het straatbeeld, als via flyers en online.

Ook is het belangrijk nauw samen te werken met **sleutelfiguren** uit specifieke gemeenschappen en **andere voorzieningen** voor jonge kinderen en hun gezinnen. Denk aan het consultatiebureau van Kind en Gezin, het Huis van het Kind, de kinderopvang, de bibliotheek, de speltheek ...

Een voorbeeld: wanneer er gelijktijdig consulten van het consultatiebureau Kind en Gezin en een spel- en ontmoetingsmoment plaatsvindt, kunnen gezinnen op een zeer laagdrempelige manier toegeleid worden van de ene naar de andere plek. Omdat sommige ouders drempels kunnen ervaren, kan een medewerker van andere basisvoorzieningen zorgen voor de brug naar de spel- en ontmoetingsplaats en zo zorgen voor een laagdrempeligere toegang.

In sommige spel- en ontmoetingsplaatsen zijn professionals van andere basisvoorzieningen ook welkom. Bij andere spel- en ontmoetingsplaatsen kan de andere professional meegaan tot aan de deur waar de ouders dan verwelkomd worden. Bij de samenwerking met andere organisaties is het natuurlijk belangrijk dat die organisaties goed de werking en de visie van de spel- en ontmoetingsplaatsen kennen (bijv. niet alleen kwetsbare gezinnen toeleiden).

2.6 Inhoud van het aanbod: concrete werkwijze, materialen en links

De spel- en ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders hebben een grondplan gemaakt (EXPOO, 2010). Daarnaast hebben we verschillende inspirerende materialen ontwikkeld, zoals volgende boeken:

- *Van aanraakbaarheid rijk* (Vandenborre, R., 2014)
- *Ontmoeten is simpel, maar niet steeds gemakkelijk* (Geens et al., 2017).

Dat is vlotlezende literatuur die inzichten geeft aan nieuwe en ervaren begeleiders uit de spel- en ontmoetingsplaatsen. Ze kan ook medewerkers uit andere voorzieningen inspireren.

2 **podcasts** bieden een inkijk in de concrete werkwijze van de spel- en ontmoetingsplaatsen:

- Radio EXPOO: <https://www.mixcloud.com/MedialabKortrijk/radio-expoo-ontmoeting-en-sociale-cohesie-16-oktober-2020/>
- Podcast over de kracht van opgroeien – panelgesprek over spel en ontmoeten: https://open.spotify.com/episode/3ZcOwNtURwRNuC42Jqox4r?si=YlguhLsOSv6trcW_4DRmsw&nd=1&dlsi=6697391065f145c4

Webpagina's met extra informatie over spel en ontmoeting vind je bij:

- <https://vbjk.be/nl/themas/ontmoeting-en-sociale-cohesie>
- <https://www.opgroeien.be/kennis/themas/ontmoeting-en-ontmoetingsplaatsen>)

2.7 Verwante praktijken

Sinds het **decreet over preventieve gezinsondersteuning** (2013) en het **decreet ‘Vroeg en nabij’** (2024) is er meer en meer aandacht voor ontmoeting en sociale cohesie. Het decreet over preventieve gezinsondersteuning (2013) stelde dat het 1 van de 3 basispijlers was binnen de Huizen van het Kind. Dat toont dat informele ontmoetingskansen creëren voor een sociale mix aan gezinnen als een zinvol gezinsondersteunend aanbod wordt beschouwd.

Er bestaan heel wat plekken waar ontmoetingen tussen een diversiteit aan gezinnen mogelijk kunnen zijn. Denk maar aan een **park of speeltuin**. Dat gezinnen elkaar tegenkomen wil nog niet zeggen dat er ook sprake is van ‘ontmoeting’ of sociale cohesie. Het belangrijkste verschil met een spel- en ontmoetingsplaats voor kinderen en ouders, ligt onder meer in de aanwezigheid van een begeleider die de sociale ruimte intentioneel verzorgt en openhoudt. Want op het vlak van ontmoeting is er vaak sprake van een mattheuseffect. Plaatsen waar ontmoetingen spontaan ontstaan, zijn niet altijd ontmoetingsplaatsen voor iedereen. Soms is er iets extra’s nodig, zodat gezinnen echt met elkaar kunnen verbinden. Daarnaast verlopen informele ontmoetingen vaak gesegregeerd; is er alleen sprake van *bonding*, maar niet van *bridging*. Een belangrijk uitgangspunt van de spel- en ontmoetingsplaatsen is dat een (verstedelijkte) samenleving plaatsen nodig heeft waar ontmoeting over sociaal-culturele grenzen mogelijk is en ondersteund wordt³³.

Er bestaat ook heel wat preventief aanbod met een **ontmoetingsfunctie**. Denk maar aan moeder- of vadergroepen waar ouders samenkomen om te praten over bepaalde onderwerpen. Ook zijn er activiteiten of workshops met een opvoedingsondersteunende en/of een expliciete ontmoetingsfunctie (bijv. workshop babymassage of Village Dates³⁴). Spel- en ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders onderscheiden zich van dat eerder ervaringsgerichte groepswork of andere vormen van oudergroepswerking omdat juist de aanwezigheid van de kinderen als verbindende schakel dient voor ontmoeting. Het rapport van VBJK over de ontmoetingsfunctie binnen de Huizen van het Kind (2013) benoemt dat onderscheid als ontmoeting via de **hoofd- of zijingang**³⁵.

Bij andere vormen van opvoedingsondersteuning kan de focus eerder liggen op informeren of adviseren, op het intentioneel en gestructureerd bezig zijn met ontwikkelingsstimulering of op opvoedingsvaardigheden aanleren. In de spel- en ontmoetingsplaatsen werken we ook intentioneel, maar ligt alles open. Kinderen en gezinnen zijn **zelf initiators** van hun spel- en ontmoetingsmoment, onder begeleiding van een begeleider.

Spel- en ontmoetingsplaatsen zijn ook verwant aan de **kinderopvang**, waar kinderen ook de wereld ontdekken en ouders ook andere ouders kunnen ontmoeten. Het grote verschil is dat **kinderen en ouders samen** in de spel- en ontmoetingsplaats blijven.

³³ In deel ‘3.1 Theoretische kaders’ beschrijven we inspirerende voorbeelden van spel- en ontmoetingsplaatsen uit het buitenland.

³⁴ <https://www.lynngeerinck.be/village-dates/>; <https://villagedates.be/>

³⁵ Zie <https://vbjk.be/nl/projecten/ontmoeting-hvhk>

3. Onderbouwing

3.1 Theoretisch kader

Spel- en ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders zijn veelal geïnspireerd op de Maisons Vertes in Frankrijk of de Italiaanse Tempo per le Famiglie of Spazio Insieme (EXPOO, 2010; Vandenbroeck, 2011-2012; 2019). In wat volgt verdiepen we die inspirerende kaders (gebaseerd op: Vandenbroeck, 2011-2012; 2019).

In Frankrijk werd in 1976 de eerste Club Parents-enfants opgericht in een Parijse kansarme buurt. Later, in 1979, richtte de Franse kinderpsychiater en psychoanalytica Françoise Dolto (1908-1988) de Maisons Vertes op. Het uitgangspunt was de eenzaamheid van de moeders die thuis waren met hun kinderen. De Maisons Vertes zijn 'spreekplaatsen' waar ouders, zonder afspraak, gezellig en ontspannend kunnen praten. Het onderwerp 'kinderen en opvoeden' is voor iedereen gemeenschappelijk, geeft aanleiding tot vragen, vergelijkingen, en verhalen. **Begeleiders** zijn beschikbaar, ze luisteren naar ouders of bieden hen ondersteuning, maar ze bieden nooit de 'ideale' oplossingen of vaardigheidstechnieken aan.

De **kinderen staan centraal** in de Maisons Vertes. Ze worden persoonlijk aangesproken en betrokken in gesprekken (bijv. 'luister wat je mama over jou zegt'). Dolto biedt ondersteuning van de ontwikkeling van het kind. Luisteren naar kinderen en met hen spreken is de beste manier om psychische stoornissen of sociale problemen te voorkomen. Ze legt de nadruk op de communicatie van kinderen via hun gedrag. Ook moeilijk gedrag, of lichamelijke symptomen, zijn een uitdrukking van het 'verhaal' dat zich bij een kind afspeelt (www.lamaisonverte.asso.fr; Vandenborre, 2014). De Maisons Vertes hanteren 3 principes:

- De volwassene die het kind begeleidt moet in de ruimte blijven en is verantwoordelijk voor het kind.
- De kinderen blijven administratief anoniem (alleen de voornaam en leeftijd worden genoteerd bij het binnenkomen).
- Er wordt een beperkte financiële bijdrage gevraagd. Die geldt vooral als symbolische bijdrage, is een responsabilisering voor de werking en moet schuldgevoelens bij de ouders tegengaan (EXPOO, 2010; Vandenbroeck, 2019).

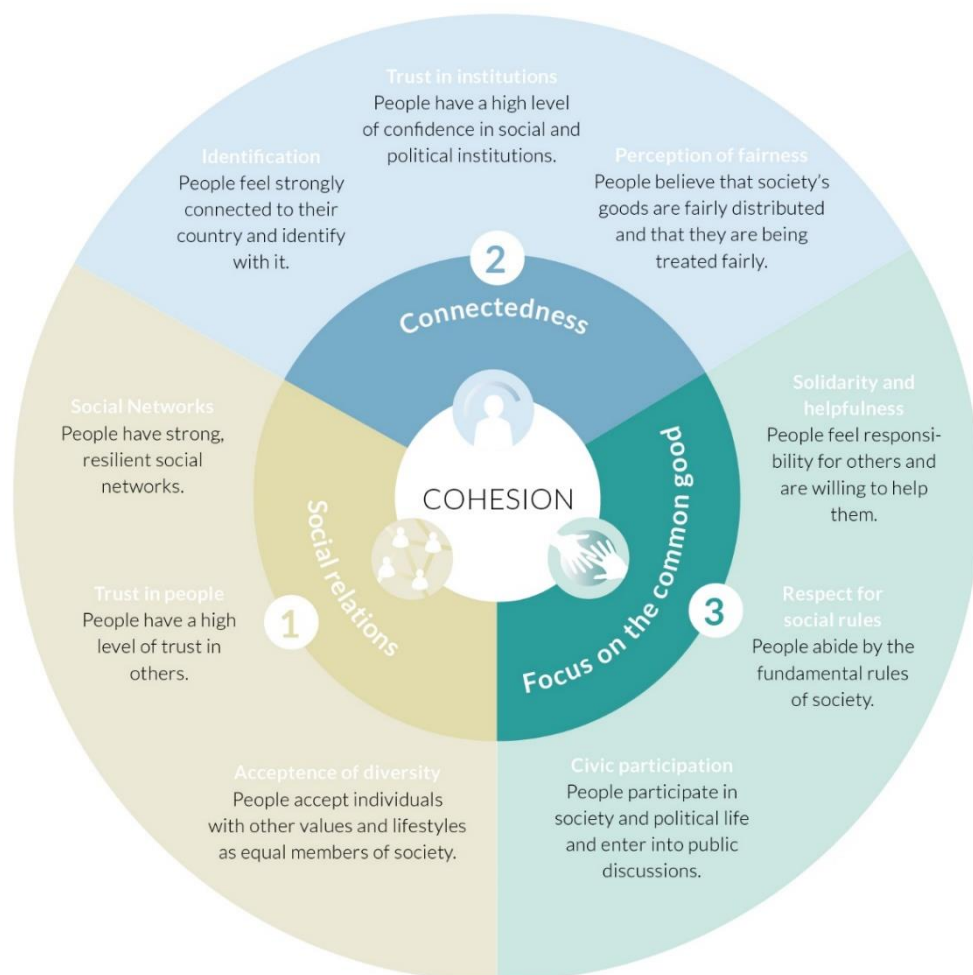
In Italië ontstonden de eerste ontmoetingsplaatsen, de Tempo per le Famiglie of Spazio Insieme, midden de jaren 1980, als antwoord op het tekort aan kinderopvang (Vandenbroeck & et al., 2007; EXPOO, 2010; Vandenbroeck, 2019). Centraal staat het concept **socialiseren**. Men wil kinderen socialisatiemogelijkheden bieden en opvoedingsondersteuning geven aan de ouders. Naast de ouder-kindrelatie zijn ook andere sociale relaties cruciaal: tussen de kinderen onderling, tussen de ouders onderling. Socialiseren verwijst hier niet naar 'zich aanpassen aan de geldende regels van de maatschappij'. Het gaat eerder over een plek verwerven in een groep en zich inschrijven in een lokale gemeenschap. Men vertrekt van de normaliteit bij het opvoeden, men wil niet doelgroep- of probleemgericht te werk gaan. Door ervaringen uit te wisselen, de informele sociale steun en de confrontatie met verschillende visies over opvoeding zorgen ouders voor hun eigen socialisering, en tegelijk voor die van hun kinderen (Vandenbroeck et al., 2007; Vandenbroeck, 2019; EXPOO, 2010).

Ook in andere landen zijn er ontmoetingsplaatsen. In Japan zijn er de *Ko sodate-shien senta*, die een expliciet preventieve functie van opvoedingsondersteuning hebben en het sociale isolement van moeders willen doorbreken. Ook in de Zweedse *family centres* is er aandacht voor spel en ontmoeting.

In Vlaanderen en Brussel is onderzoek gevoerd naar spel- en ontmoetingsplaatsen. Zo deed Geens jarenlang onderzoek naar **sociale steun** en **sociale cohesie** in voorzieningen voor jonge kinderen. In haar masterthesis 'Sociale steun en vrije confrontatie in Baboes, een ontmoetingsplaats voor kinderen en ouders. Over de context van opvoeden en het opvoeden in context (2009-2010) komt naar voren dat er in Baboes daadwerkelijk diverse ouders komen én dat er interactie over diverse grenzen heen plaatsvindt. Baboes vervult de rol van de verbreding van het opvoedingsmilieu voor kinderen. Geens beschrijft ook het belang van vrije confrontatie, er is aandacht voor (inter)acties die zich situeren op verschillende spanningsvelden: erkenning en afkeuring, verschillen en gelijkenissen, en afstand en nabijheid. Geens' masterthesis toont dat Baboes betekenisvol is voor kinderen en hun ouders. De ouders gaven elkaar zowel emotionele als instrumentele steun, op verschillende brede levensdomeinen (waaronder huisvesting). De begeleiders spelen hierin een cruciale rol. Devlieghere onderzocht die rol verder in zijn masterthesis (2014 – zie ook 4.1).

Recent voerde Dierckx (2024) onderzoek uit naar de concepten sociale steun en sociale cohesie in 3 Huizen van het Kind. In haar onderzoek vertrekt ze van de probleemstelling dat de termen sociale cohesie en sociale steun vage maar complexe termen zijn die heel verschillend worden ingevuld.³⁶ Zij gebruikt in haar onderzoek de *social cohesion radar* (Dragolov et al., 2016) als theoretisch kader om naar sociale cohesie te kijken en doet op basis van de resultaten suggesties voor mogelijke aanpassingen aan dat theoretische kader.

³⁶ Zie Kindertijd, 17 en onderzoek Melissa Dierckx <https://www.researchgate.net/profile/Melissa-Dierckx>

Source: Bertelsmann Stiftung 2018

| BertelsmannStiftung

In haar onderzoek komt Dierckx tot de bevinding dat spel- en ontmoetingsplaatsen een belangrijke rol kunnen spelen om sociale cohesie te bevorderen, als ze worden ingebed in een brede sociaal-politieke visie. Sociale cohesie betekent dan niet alleen hechte relaties tussen gezinnen creëren, maar is ook een sociaal-politiek proces waarin inclusie en gelijkwaardige participatie centraal staan. Daarnaast benadrukken de resultaten dat spel- en ontmoetingsplaatsen sterk afhankelijk zijn van de inzet van competente begeleiders en andere praktijkwerkers. Zij spelen een cruciale rol om die plekken toegankelijk te maken voor diverse gezinnen, om betekenisvolle interacties mogelijk te maken, en om in te zetten op zowel de relationele als sociaal-politieke dimensie van sociale cohesie.

Landen richten dus om verschillende redenen spel- ontmoetingsplaatsen op (tekort aan kinderopvang, preventie van psychologische problemen, sociale steun voor ouders, socialisatie voor kinderen ...) (Vandenbroeck, 2019). Ook in de Vlaamse of Brusselse praktijk zijn er verschillen tussen spel- en ontmoetingsplaatsen. Sommige spel- en ontmoetingsplaatsen bieden bijvoorbeeld op een meer gestructureerde manier activiteiten aan voor ouders en kinderen samen, zoals een knutselactiviteit. Andere spel- en ontmoetingsplaatsen doen dat liever niet omdat de begeleider dan een te sturende rol krijgt. Sommige spel- en ontmoetingsplaatsen vragen een kleine financiële bijdrage, terwijl dat in andere niet gebeurt. Sommige werken met vrijwilligers, andere met professionals met een achtergrond in kinderopvang of psychologie.

Toch zijn er ook veel parallellen tussen de verschillende spel- en ontmoetingsplaatsen: kinderen en ouders zijn er altijd samen, inschrijven is niet nodig, gezinnen komen wanneer zij dat willen, en er is een groot vertrouwen in de kinderen en de gezinnen.

3.2 Argumenten op basis van onderzoek

Onder meer Geens in Baboes in Brussel (2010) en Devlieghere in Vlaanderen (2014) hebben de rol van de begeleider in de spel- en ontmoetingsplaatsen onderzocht (2014). Geens beschrijft in haar masterproef (2010) haar observaties, en interviews met gezinnen en professionals van Baboes, een spel- en ontmoetingsplaats in Brussel. Haar onderzoek toont dat Baboes een mix aan gezinnen bereikt. Bovendien blijkt er niet 1 vast bezoekerspatroon, wel een brede diversiteit in aanwezigheid, gebruik, frequentie. In het eerste jaar dat Baboes open was, bereikte Baboes 221 kinderen uit 196 gezinnen, met 25 verschillende thuistalen en erg uiteenlopende inkomens.

Devlieghere (2014) focuste op de rol van de begeleider en hoe die cruciale spilfiguur de ruimte letterlijk en figuurlijk openhoudt (zie 4.1).

VBJK deed ook onderzoek naar ontmoeting, maar dan gelinkt aan de Huizen van het Kind (2013). Dat onderzoek maakt een onderscheid tussen ontmoeting via de hoofd- of zijingang. De spel- en ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders passen binnen de 'hoofdingang', omdat ouders er bewust voor het spel- en/of ontmoetingsaanbod komen. Het rapport besteedt verder aandacht aan de bouwstenen van het ontmoeten (met name de visie als fundament, de medewerkers, het aanbod, de ruimte en locatie, de bekendmaking en opening, de documentering en evaluatie en de samenwerking).

Er is ook internationaal onderzoek gedaan naar de spel- en ontmoetingsplaatsen. Dat onderzoek toont dat ouders niet alleen beter hun kinderen observeren, maar ook beter communiceren met leerkrachten en hun kind beter begeleiden bij de overgang naar de kleuterschool. De kinderen zullen die stap dan ook makkelijker zetten (Musatti & Mantovani, 1995).

Spel- en ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders zijn waardevolle praktijken. Dat maakte de masterthesis van Geens (2010) duidelijk. Toch is meer onderzoek naar wat die plekken kunnen betekenen voor kinderen, gezinnen en de samenleving noodzakelijk. Toekomstig onderzoek zou ook de betekenisverlening voor kinderen en gezinnen onder de loep kunnen nemen, zowel bij bezoekers van de spel- en ontmoetingsplaatsen, als bij niet-bezoekers. Er kan verder onderzoek gevoerd worden naar de toegankelijkheid (de 7 B's: bruikbaar, beschikbaar, betaalbaar, bereikbaar, bekend, begripbaar, betrouwbaar).

4. Voorwaarden voor uitvoering

4.1 Competentie medewerkers

De begeleiders die werken in de spel- en ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders kunnen heel **divers** zijn. Het kunnen bijvoorbeeld professionals zijn, maar ook vrijwilligers met ervaring³⁷ of ervaringsdeskundigen die ondersteund worden. Plekken werken met vaste of met roterende begeleiders. Wat cruciaal is, is dat de begeleiders competent zijn om spel en ontmoeting te initiëren en te ondersteunen. Want werken in spel- en ontmoetingsplaatsen vraagt specifieke competenties. Je werkt met heel jonge kinderen en gezinnen; vaak in een periode die voor hen overweldigend kan aanvoelen, een periode waarin ze veel vragen hebben en die gezinnen soms als onzeker kunnen ervaren. Begeleiders moeten daarom goed ondersteund worden, door training, vorming en intervisie en het benadrukt de rol van een coördinator.

Onderzoek van Devlieghere (2014) benadrukt de cruciale rol van de begeleiders. Het stelt dat ze de **ruimte letterlijk en figuurlijk openhouden**.

- In de praktische betekenis: ze zetten de ruimte speelklaar, bieden materiaal aan, zorgen dat er koffie en dergelijke aanwezig is.
- Figuurlijk bevorderen ze de insluitingsprocessen en doorbreken ze de uitsluitingsprocessen. De begeleiders hoeven geen opvoedingsadvies te geven, of expert te zijn in opvoedondersteuning. Wel zorgen ze voor een warm welkom en connecties tussen bezoekende gezinnen. Het vraagt een **relationele deskundigheid** (Van der Mespel, 2011). Centraal staat hun onvoorwaardelijke acceptatie van diversiteit, hun open en warme houding zodat kinderen en gezinnen zich welkom voelen.

Eerder dan bepaalde diplomavereisten, ligt de nadruk op de **basishouding** van de begeleiders, die getuigt van 'vrij kunnen denken', sterke visievorming, aandacht voor menselijke relaties en verhoudingen, alsook de bereidheid om in de eigen spiegel te kijken en kunnen reflecteren. Dat betekent zelf zoekend durven te zijn, het niet-weten durven toe te laten en in de eigen kwetsbaarheid en onzekerheid durven te gaan staan. Er wordt een zekere terughoudendheid verwacht van de begeleiders, en een sterk observatievermogen. Ze luisteren, observeren, benoemen, verwoorden en bevragen (Van der Mespel, 2011). Wanneer een proces lijkt vast te lopen, komen ze op subtiele wijze tussenbeide, door kleine dingen te doen of toe te voegen. Een voorbeeld: als er onder ouders een groepsdynamiek ontstaat waarbij 1 ouder het vooral voor het zeggen heeft, en waar andere ouders niet meer durven te spreken, dan is het aan de begeleiders om via kleine interventies ervoor te zorgen dat er opnieuw beweging is. Hetzelfde geldt wanneer het gaat over ouders en kinderen: gewoon een vraag stellen, of het kind een stuk speelgoed geven, kan ervoor zorgen dat ouders anders naar hun kind kijken, iets zien in het kind dat ze voordien nog niet hadden gezien.

Het gaat over 'passief effect' versus 'actieve intentie' van de begeleiders. De hartelijke ontvangst van de begeleiders moedigt ouders aan om vrij te spreken, zet het gedrag van kinderen om in mogelijk vertellen (het effect van passief, niet directief te zijn).

³⁷ Dit is het geval in De Speelbrug, waar vrijwilligers werken die zelf psycholoog, pedagoog of therapeut van opleiding zijn.

De intentie van de begeleider is niet gericht op ‘goed opvoeden’, maar op **onthalen, actief luisteren**, wensen en bezorgdheden bevragen, onder woorden brengen, gevoelig aanspreekbaar zijn. Dat kan ook een bepaalde suggestie inhouden in de zin van ‘waarom pakt u het niet eens zo aan?’ zonder die suggestie te willen opdringen (Van Eeckhout, 2009). Het gaat er dus om om **niet adviserend of sturend** over te komen. Integendeel, het gaat om een **respectvolle, luisterende en open** houding ten opzichte van wat kinderen en ouders vertellen in hun spreken, hun doen en laten.

De begeleiders benaderen iedere persoon als volwaardig en gelijkwaardig. Zo spreken ze kinderen rechtstreeks aan. Het is een houding die erop gericht is de **openheid van dialoog** te bewaren. Dat is dus iets wat een **sensitief responsieve** houding vraagt. Want wat ouders en kinderen willen, kan heel verschillend zijn, afhankelijk van de context. Sommige ouders willen graag hun verhaal vertellen, andere ouders willen juist even ‘helemaal niets’.

Werken in een spel- en ontmoetingsplaats voor kinderen en ouders is dus veel meer dan op het eerste gezicht zou kunnen lijken. Het is “**meer dan koffie schenken**” (Geens et al., 2017), het is een echt metier.

Een moeder komt voor de eerste keer langs met haar dochtertje van 17 maanden. Het kind huilt en krijst af en toe. Staande doet moeder haar verhaal dat het meisje is beginnen te huilen in de kindervan. Toen ze aanbelde realiseerde de mama zich plots wat er zou kunnen schelen. Ze veronderstelt dat haar dochter de weg herkende als de weg naar de kribbe en bang is geworden dat ze weer naar daar moest. Moeder vertelt dat enkele weken in de crèche traumatiserend zijn geweest voor het meisje. Er werd volgens haar veel geroepen naar de kinderen. Ze houdt het kind dan ook al een week thuis en zoekt een betere crèche. Het kind is terwijl de moeder haar verhaal doet rustiger geworden op haar arm, snikt af en toe nog na. We staan nog altijd in de hal en de moeder wil haar dochter de speelruimte inloodsen bij de andere kinderen. Maar de dreumes zet het weer op een angstig huilen. Ik nodig de moeder uit om op de bank in de hal te blijven zitten. We praten nog wat na over de slechte crèche-ervaring en leggen samen aan het meisje uit dat het hier geen crèche is, dat mama hier nooit zal weggaan zonder haar. Mee door mijn aanwezigheid kan moeder haar eigen ongeduld om De Speelbrug verder te verkennen nog wat bedwingen. Het duurt nog meer dan een halfuur vooraleer het meisje verder dan de hal durft, aan de hand van de moeder. De andere volwassenen hebben het tafereel gevolgd en er ontstaat een groepsgeprek over goede en slechte crèches. Adressen worden uitgewisseld.³⁸

Oleksander (1 jaar 6 maanden) zit met zijn papa aan het kleine tafeltje. Voor hen ligt een muziekinstrument, een kleine piano, die papa heeft uitgekozen voor zijn zoontje. Papa kijkt op zijn smartphone. Hij scrollt wat. Oleksander duwt wat op de pianotoetsen en kijkt naar zijn papa, maar er komt geen reactie. Hij slaat nu met zijn hele handje op de toetsen, hij maakt best wat lawaai. Papa reageert even dat hij niet zoveel lawaai moet maken en kijkt weer op zijn telefoon. Oleksander duwt nu tegen papa zijn hand, hij wil de telefoon wegduwen en probeert de hand van papa naar de piano te brengen. De medewerker ziet het gebeuren, ze zit aan de andere kant van het tafeltje. De medewerker richt zich tot het jongetje en vraagt: “Wil je graag met papa piano spelen? Zullen we het hem eens samen vragen?” Papa hoort het en zegt: “Hij vindt het niet leuk als ik op mijn telefoon kijk. Mijn zoon heeft gelijk, een mens is daar eigenlijk te veel mee bezig, hè. De medewerker blijft neutraal, deelt geen eigen mening over het smartphonegebruik, maar is blij te zien dat de papa en zijn zoontje nu samen tokkelen op de piano.³⁹

³⁸ Casus Vandenborre, 2014

³⁹ Casus Antwerps Netwerk

Van der Mespel (2011) geeft aan dat spel- en ontmoetingsmomenten de begeleiders soms ook confronteren met de eigen normen en waarden:

Onvermijdelijk vinden er in ontmoetingsplaatsen ook confrontaties plaats die fel botsen met de eigen waarden en overtuigingen van zowel agressief reageren ten opzichte van andere kinderen, ouders die agressief reageren ten opzichte van eigen kinderen of ouders die een apathische indruk geven. Dat creëert op sommige momenten spanning binnen een ontmoetingsplaats. De uitdaging voor de medewerkers bestaat er op dat moment in om niet over te nemen door op basis van de eigen perceptie actie te ondernemen. Hun rol kan worden begrepen als in dialoog en ontmoeting samen de situatie te (ver)dragen en nieuwe perspectieven mogelijk te maken. Wat dat concreet betekent, kan zeer verschillend zijn. Het kan gaan om woorden geven aan wat er gebeurt op dat moment, benoemen en bevragen wat er speelt bij een ouder, kinderen een stem geven, tijd geven, mogelijkheid bieden om afstand te nemen of verbinding leggen met andere ouders en kinderen. Elke situatie vraagt een andere manier van handelen, afhankelijk van de specifieke ouder, het kind en de context. Dat vraagt van de medewerkers een grote reflexiviteit. Vandaar dat alle ontmoetingsplaatsen veel belang hechten aan intervisie voor de medewerkers.

Belangrijke **competenties** van de begeleiders zijn bijgevolg:

- vriendelijk zijn, hartelijk onthalen
- oprecht geïnteresseerd zijn
- een respectvolle en luisterende houding hebben tegenover alle kinderen en ouders
- discreet, terughoudend zijn
- geen oplossingen bieden, maar vragen stellen, taal geven aan wat je ziet, verwondering expliciet maken
- de openheid van dialoog bewaren
- verbindingen leggen
- werken vanuit vertrouwen
- niet oordelen of veroordelen
- observerend aanwezig zijn
- handelen vanuit verwondering
- een reflectieve houding hebben.

Werken met vrijwilligers? Of juist niet?

Sommige spel- en ontmoetingsplaatsen werken alleen met professionals en kiezen er bewust voor om niet met vrijwilligers te werken. Die plaatsen vinden dat de rol van de professional te specifieke competenties vraagt.

Andere spel- en ontmoetingsplaatsen kiezen er bewust voor om met vrijwilligers of ervaringsdeskundigen te werken. Die vrijwilligers kunnen vaak een psychologische achtergrond hebben. Maar sommige spel- en ontmoetingsplaatsen kiezen er ook voor om met ouders als vrijwilligers te werken. Met vrijwilligers werken kan een kracht zijn, omdat het drempelverlagend kan werken voor de gezinnen, er kan een grotere herkenbaarheid zijn. Maar werken met vrijwilligers vraagt een duidelijk beleid, een sterke gedeelde visie en een degelijke ondersteuningsstructuur.

Welke keuze een spel- en ontmoetingsplaats ook maakt, ze moet visiegericht willen werken.

Een divers team

Er kan het best een divers team aan het werk zijn in de spel- en ontmoetingsplaatsen, zowel naar gender, als opleidingen, als sociaal-cultureel, als persoonlijke ervaringen ...

Op die manier kunnen begeleiders elkaar versterken en voelen de diverse gezinnen zich welkom⁴⁰. Een divers team is daarom een must: de verschillende begeleiders brengen elk hun eigen kijk en kader binnen, en vanuit dat verschil kun je reflecteren op de werking. Dat vraagt natuurlijk ook een duidelijke ondersteuningsstructuur, waarin begeleiders elkaar en de werking mogen bevragen, van elkaar kunnen leren en elkaar mogen uitdagen.

Omkadering

Een **reflectieve basishouding** ontwikkelen is een voorwaarde om in een spel- en ontmoetingsplaats te kunnen werken. Dat wil onder meer zeggen dat begeleiders in staat zijn de eigen praktijk voortdurend te bevragen en te veranderen in functie van de complexe situaties waarmee ze geconfronteerd worden. Ze staan stil bij hoe ze zelf handelen en hun eigen manier van kijken. Dat vraagt een **degelijke omkadering**. Zowel nieuwe, maar ook ervaren begeleiders ervaren de nood aan degelijke ondersteuning. Het kan gaan over vormingen en trainingen, maar zeker ook over intervisie en reflectiemomenten, alsook het belang van een goede coördinator.

De omkadering vraagt een **sterke coördinator** die zorgt dat er een duidelijke gedragen en gedeelde visie is, toegepast in een gedeeld doelenkader, en verankerd in de praktijk. De coördinator zorgt ook voor praktische en organisatorische zaken en initieert intervisie en supervisie. Daarnaast bouwt de coördinator een sterk samenwerkingsverband uit met toeleiders en andere partners in de buurt in functie van toegankelijkheid en om de gezinnen te ondersteunen.

Begeleiders van spel- en ontmoetingsplaatsen hebben ook nood aan **informele reflectie** (Van der Mespel, 2011) om:

- zelf aan te komen. Een moment om zelf aan te komen op de plek (voor de start van het onthaal van de gezinnen) laat toe om zo nodig eerst zelf even op verhaal te komen om van daaruit beschikbaar te kunnen zijn voor de vele verhalen van de gezinnen. Eerst zelf even ruimte innemen om daarna vooral veel ruimte te kunnen geven.
- zelf te vertrekken. Een halfuur vroeger sluiten dan het einde van de werktijd laat toe om systematisch een moment van reflectie in te bouwen. Het pedagogisch documenteren en neerschrijven van een aantal situaties in een logboek, vormt waardevolle input voor intervisies, besprekingen, visievorming en werkingsverslagen. Zelf kunnen ventileren na het openingsmoment en eventuele frustraties of verwachtingen kunnen benoemen, zorgt ook voor de nodige ontlading om duurzaam in het werk te staan.
- zelf een plafond te bereiken. Terwijl goed om kunnen met veranderlijkheid, het onvoorspelbare, tegenspraak, momenten van chaos ... sterke kwaliteiten zijn van de begeleiders, kennen ook zij hier hun plafond. Je bewust zijn van de omstandigheden waarin je als begeleider je basishouding juist wel of juist niet langer kunt realiseren, is noodzakelijk om blijvend te kunnen instaan voor de ruimte voor ontmoeting. Zelf even 'uit' mogen staan, is geen onbelangrijke randvoorwaarde.

Naast die meer 'informele' momenten van reflectie en uitwisseling, is er ook nood aan **structurele intervisie, supervisie, vorming en coaching** van begeleiders, zowel intern als extern (met andere spel- en ontmoetingsplaatsen of andere organisaties). Een coördinator of pedagogisch coach, maar ook externen (zoals vormingscentra of intervisiebegeleiders) kunnen dat organiseren.

⁴⁰ Beluister bijvoorbeeld de casus van Samik in het ILIAS-project, een ESF-project over inclusief leiderschap in het aanmoedigen van samenwerking:

<https://vbijk.be/nl/mini-site/ilias>

<https://vbijk.be/nl/mini-site/ilias/verhalen-uit-de-praktijk/podcasts-uit-de-praktijk>

[https://soundcloud.com/vbijk-communicatie/wat-is-het-mooie-van-het-verhaal-uit-samik-voor-](https://soundcloud.com/vbijk-communicatie/wat-is-het-mooie-van-het-verhaal-uit-samik-voor-ilias?si=dcefd6c01db24608948758c18d151173&utm_source=clipboard&utm_medium=text&utm_campaign=social_sharing)

[ilias?si=dcefd6c01db24608948758c18d151173&utm_source=clipboard&utm_medium=text&utm_campaign=social_sharing](https://soundcloud.com/vbijk-communicatie/wat-is-het-mooie-van-het-verhaal-uit-samik-voor-ilias?si=dcefd6c01db24608948758c18d151173&utm_source=clipboard&utm_medium=text&utm_campaign=social_sharing)

Op die momenten delen begeleiders hun ervaringen met elkaar, stellen ze zichzelf en elkaar vragen over het eigen en andermans referentiekader, leren ze diverse gezichtspunten verkennen ...

Bij de bespreking van **casussen** gaat het niet om 'kinderen en ouders bespreken', maar om reflectie op de eigen rol als begeleider en de eigen werking en visie van de spel- en ontmoetingsplaats. De focus ligt op wat bepaalde situaties met de begeleiders hebben gedaan, hoe het hen geraakt heeft, of er zaken in de ruimte of het materiaal aangepast moeten worden. Daarvoor kunnen ze een beroep doen op een **logboek** waarin ze noteren wat feitelijk gebeurt tijdens het spel- en ontmoetingsmoment en op **pedagogische documentatie**, los van persoonlijke interpretatie. De gegevens uit het logboek en de pedagogische documentatie regelmatig bespreken laat de begeleiders toe om de eigen professionaliteit te verdiepen en geeft handvatten om de werking te evalueren en waar nodig bij te sturen.

Tijdens interviews, supervisie, vormingen en coaching kunnen begeleiders ook bepaalde thema's bespreken (zoals toegankelijkheid). Dat alles geldt zeker voor nieuwe begeleiders, maar ook voor begeleiders die het werk al langer doen. Juist omdat een intentionele basishouding belangrijk is, zijn interview en supervisie cruciaal in de werking van spel- en ontmoetingsplaatsen.

Een voorbeeld uit De Speelbrug, waar men bewust koos om met vrijwilligers te werken, naast 3 professionals.

- Elke 3 weken is er **interview** in groep, waar begeleiders kunnen spreken over wat er is gebeurd tijdens een spel- en ontmoetingsmoment vanuit de eigen ervaring. Die interview beoogt een veilige plek te zijn om tijd en ruimte vrij te maken om met een afstand woorden te geven aan wat je hebt meegemaakt, stil te staan bij wat het werk 'losmaakt'. Zijn er moeilijke momenten geweest waar je niet goed wist wat te doen of waarover je achteraf bent blijven nadenken? Wat vond je aangenaam, en wat juist niet? Hoe ging je daarmee om en hoe doen anderen dat? Etc. Soms lezen begeleiders ook een tekst samen (een fragment uit een boek, wetenschappelijk artikel, scriptie, krantenartikel ...), kijken ze naar een film, of ander medium. Door ervaringen met elkaar te delen, moedigt De Speelbrug een pluralistische visie aan, waarbij het perspectief van anderen een verrijking en inspiratie vormt van het eigen denken, doen en voelen. Ook de professionals leveren input vanuit hun eigen praktijkervaringen en treden niet op vanuit een expertpositie. Wel ondersteunt een van de professionals het proces, zodat het op een positieve en productieve manier blijft verlopen.
- Er is ook **supervisie** (minimaal 6 keer per jaar voor nieuwe begeleiders). Die laat toe om dieper in te gaan op zaken die niet ter sprake kwamen in een interview en ook om meer in te gaan op het 'traject' dat iemand loopt bij De Speelbrug. Ook dat gebeurt onder begeleiding van een klinisch psycholoog/orthopedagoog van De Speelbrug. Na een jaar wordt wederzijds geëvalueerd hoe de samenwerking loopt en of verwachtingen aan beide kanten worden ingelost. Op basis daarvan wordt beslist of iemand verder vrijwilliger blijft bij De Speelbrug of welke stappen er eventueel nog verder nodig zijn.

Naast interne ondersteuning in elke spel- en ontmoetingsplaats is ook uitwisseling met andere spel- en ontmoetingsplaatsen verrijkend. De spel- en ontmoetingsplaatsen in Antwerpen komen bijvoorbeeld regelmatig samen in het Antwerps Netwerk en delen casussen over de organisaties heen: ze leren van en met elkaar.

4.2 Kwaliteitsbewaking

Spel- en ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders zijn een plek van **ont-moeten**. Dat leidt dus tot een grote **diversiteit aan betekenisverleningen** en een grote mate van onvoorspelbaarheid van wat er kan plaatsvinden. Dat zorgt voor een uitdaging voor de spel- en ontmoetingsplaatsen om de impact van hun aanbod in kaart te brengen en 'meetbaar' te maken. Als eerste stap is het daarom belangrijk dat spel- en ontmoetingsplaatsen nadenken over waarom ze doen wat ze doen, wat ze willen bereiken met hun aanbod. Dat betekent dat ze hun **visie, hun missie en doelstellingen** helder moeten formuleren en toepasbaar maken, uiteraard altijd met respect voor de eigenheid van dit soort aanbod. Bijvoorbeeld Wiegwijs (vroeger Kind en Preventie) schreef een **veranderingstheorie** uit om via hun spel- en ontmoetingsplaatsen de veerkracht van kinderen te vergroten. Het voorbeeld van Wiegwijs lichten we hieronder verder toe.

Ten tweede gaat het over **documenteren en registreren**. De meeste spel- en ontmoetingsplaatsen documenteren hun werking in bijvoorbeeld een logboek (zie ook 4.1). Dat logboek dient als reflectie- en intervisiemateriaal om de eigen praktijk en werking kritisch te bevragen en te verbeteren wanneer dat nodig is. Daarnaast registreren de meeste spel- en ontmoetingsplaatsen enkele gegevens over de gezinnen die langskomen (bijv. aantal kinderen, aantal volwassenen). Die registratie kunnen ze ook gebruiken om de toegankelijkheid in kaart te brengen en te analyseren (bijv. vanuit het kader van de 5 of 7 B's⁴¹): hoeveel gezinnen (moeders, vaders, andere opvoedingsverantwoordelijken, kinderen) bereiken we nu precies? Welke openingsmomenten blijken meer bezoekers te hebben dan andere? Sommige spel- en ontmoetingsplaatsen noteren in hun logboek ook extra gegevens zoals thuistalen van de gezinnen, wie hen toeleidde, vragen die ouders stellen, thema's die besproken werden ...

De meeste spel- en ontmoetingsplaatsen brengen op regelmatige basis de **perceptie van de gezinnen** over de meerwaarde van de spel- en ontmoetingsplaats in kaart. Vragen over de aanleiding voor het eerste bezoek en waarom gezinnen blijven komen, welke veranderingen ouders zien bij hun kinderen (en kinderen bij hun ouders), welke meerwaarde de spel- en ontmoetingsplaats biedt, hoe de netwerken van gezinnen eruitzien en evolueren ... zijn vragen die zowel informeel als op een meer systematische manier aan bod kunnen komen. De analyse van die gegevens biedt stof tot nadenken over de eigen werking en visie, wat kan leiden tot kwaliteitsverbetering. De meeste spel- en ontmoetingsplaatsen besteden daar vanuit een **participatieve** werkwijze regelmatig aandacht aan, bijvoorbeeld tijdens focusgesprekken met ouders. Naast de percepties van gezinnen kunnen ze ook partnerorganisaties bevragen.

Een voorbeeld: de veranderingstheorie van Wiegwijs

Wiegwijs vzw onderzocht in samenwerking met de Koning Boudewijnstichting de impact van spel en ontmoeting op de veerkracht van het kind. Dat resulteerde in een veranderingstheorie (zie afbeelding hieronder) die in beeld bracht welke impact ouders, omgeving en begeleiders hebben op de veerkracht van het kind.

De visuele voorstelling van de veranderingstheorie toont 5 stappen die een kind tijdens spel en ontmoeting kan zetten in de cruciale aanwezigheid van ouders en begeleiders. Wanneer een kind een of meerdere stappen kan realiseren, heeft het een essentiële stap gezet richting veerkracht. Die stappen worden voorgesteld als tandwielen die in elkaar haken en de veerkracht mee aan het rollen brengen. De eigen ouder van het kind, alsook de andere aanwezige ouders spelen daarbij een onmisbare rol om die stappen te realiseren.

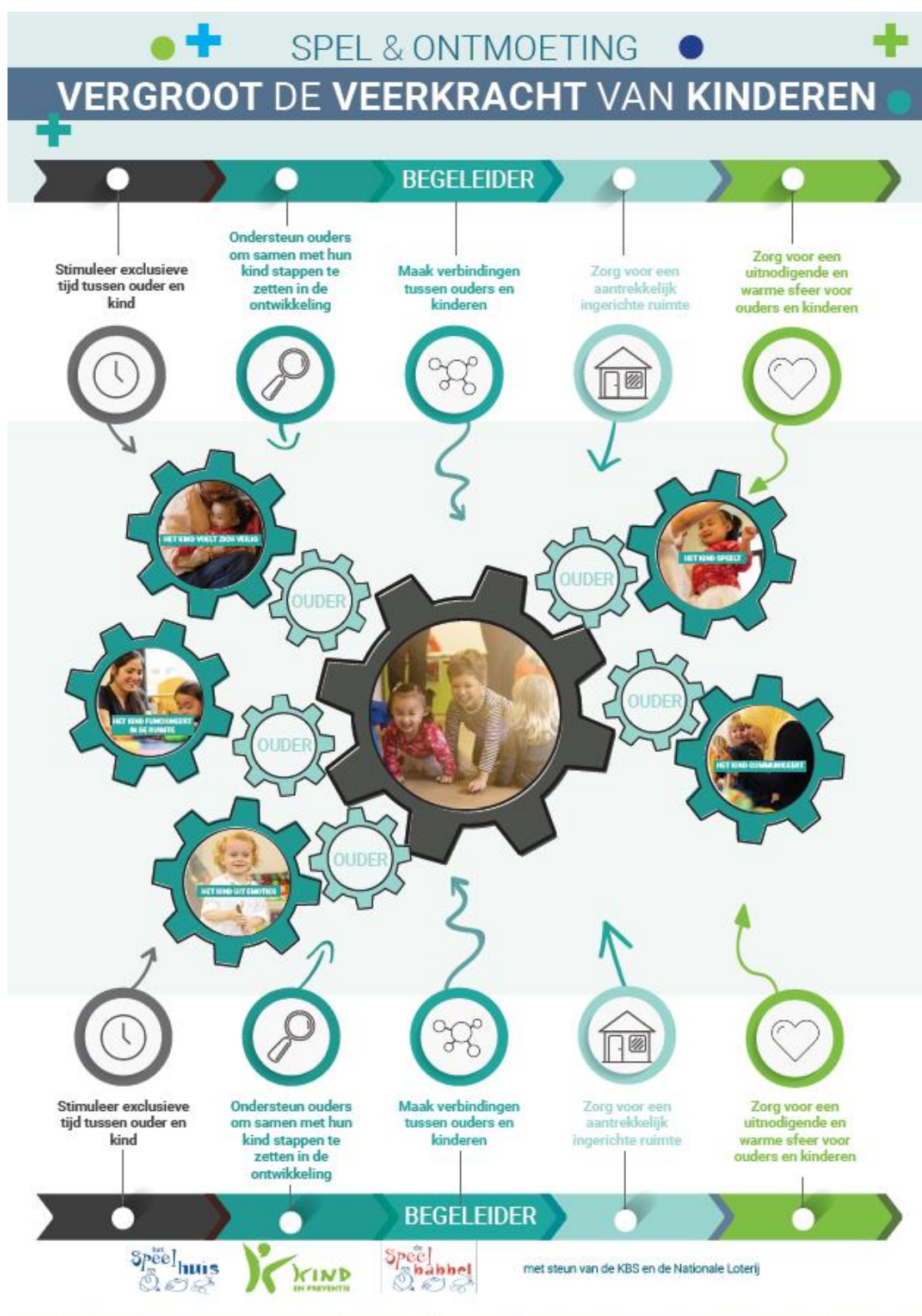
⁴¹ 5 B's: is het aanbod van de spel- en ontmoetingsplaats voor een divers publiek bereikbaar, beschikbaar, betaalbaar, bruikbaar en begrijpbaar? 7 B's: extra: betrouwbaar en bekend.

De begeleiders van Wiegwijs zetten daarom actief in op de ouder-kindinteractie en formuleerden een top 5 van de meestvoorkomende interventies tijdens spel en ontmoeting: (1) stimuleer exclusieve tijd tussen ouder en kind; (2) ondersteun ouders om samen met hun kind verdere stappen te zetten in de ontwikkeling (= zone van naaste ontwikkeling); (3) maak verbindingen tussen de aanwezige ouders en kinderen; (4) zorg voor een aantrekkelijk ingerichte ruimte die fysiek en mentaal veilig is, met stimulerend, uitdagend materiaal, inspeland op de verschillende leeftijden van de kinderen; (5) zorg voor een uitnodigende, hartelijke, warme sfeer voor ouders en kinderen die veilig, toegankelijk, en gastvrij is.

Vanuit die veranderingstheorie veranderde Wiegwijs ook de verslaggeving in hun logboek. Het logboek zien ze nu expliciet als middel om te evalueren en te meten, om resultaten tastbaar te maken en te reflecteren. De inhoud van het logboek heeft nu aandacht voor:

- de sfeer
- verbindingen tussen ouders en kinderen, kinderen en kinderen, ouders en ouders, begeleiders en kinderen, begeleiders en ouders
- mooie/moeilijke casussen als het gaat over de exclusieve tijd stimuleren tussen ouder en kind en/of stappen zetten in de zone van de naaste ontwikkeling van het kind
- extra opmerkingen/bevindingen: samenwerking met partners in het Huis van het Kind en andere, ruimtegebruik, materiaal, niet-alledaagse thema's, feedback tussen begeleiders ...

Wiegwijs maakt ook tijd voor gerichte observaties tijdens de spel- en ontmoetingsmomenten om de beoogde tussentijdse effecten van de veranderingstheorie in kaart te brengen.

Klik hier als u tekst wilt invoeren.

4.3 Ruimte en infrastructuur

De inrichting van de ruimte

Van Loris Malaguzzi⁴² weten we dat de ruimte geldt als **derde pedagoog**⁴³ en dus uitermate belangrijk is. De ruimte en de manier waarop ze gebruikt wordt, beïnvloedt de mate waarin kinderen kunnen ontdekken, groeien en plezier beleven. Idem voor ontmoeting, socialisering en gemeenschapsvorming. Stilstaan bij de fysieke ruimte gaat onder meer over de inrichting en de leefregels die daarmee verbonden zijn (bijv. een rode lijn waar kinderen niet over mogen), aangepast en aantrekkelijk meubilair voor kinderen en ouders, en uitdagend en rijk spelmateriaal, het krijtbord waarop de namen genoteerd worden, een wijkplan of een wereldkaart aan de muur. Het moet niet alleen een veilige en aantrekkelijke speelruimte zijn waar kinderen kunnen spelen, ontdekken, onderzoeken, experimenteren ... met andere kinderen en/of volwassenen. Het moet ook een gezellige ruimte zijn (bijvoorbeeld met zithoekjes) die ouders uitnodigt om hun verhalen te vertellen als ze dat wensen. De inrichting van de ruimte is dus in sterke mate gelinkt aan de visie en de doelstellingen die de spel- en ontmoetingsplaatsen hebben.

Enkele **aandachtspunten** voor de inrichting en het gebruik van de ruimte:

- De ruimte is aantrekkelijk en uitnodigend ingericht om diverse vormen van spel en diverse vormen van ontmoeting toe te laten.
 - Spel: individueel of eerder rollenspel; verschillende speelhoeken naargelang leeftijd en interesses van de kinderen; mogelijkheid om een vierkante meter (bijv. babymat) ofwel de hele ruimte te verkennen; ruimte voor actie dan wel focus op een rustige spelactiviteit zoals puzzelen, lezen; ...
 - Contact: dynamisch, zich mee verplaatsend met de kinderen van keukenhoek naar ballenbad; moment van intieme ouder-kindinteractie in de zetel; gedeeld gesprek aan de koffietafel; moment van uitwisseling aan de verzorgingskussens; ...
 - 'Ont-moeten': even op adem komen; erbij maar toch apart kunnen zitten; ...
- De ruimte weerspiegelt een diversiteit aan manieren van mogen zijn, mogen doen, mogen spreken, er mogen uitzien ...
- De ruimte is groot genoeg, maar ook weer niet te groot. Ze ademt gezelligheid, een warme welkome sfeer.
- *Less is more* en intentioneel aangeboden materiaal zijn belangrijk, afhankelijk van de aanwezige kinderen en gezinnen.
- Zorg voor een goede akoestiek (deels op te vangen met zachte materialen zoals tapijten, gevoerd meubilair ...).
- Idealiter is er ook een groene, avontuurlijke buitenruimte (een belangrijke reden voor gezinnen in stedelijke contexten om een spel- en ontmoetingsplaats te bezoeken).
- Een ontvangstruimte/sas/gang biedt vaak een ideale 'transitzone' tussen binnenkomen op de nieuwe plek en werkelijk 'in de groep' komen. Idem voor het afscheid.
- Er zijn elementen aanwezig die ontmoeting over de grenzen heen faciliteren: een groot stratenplan van de buurt, een wereldbol, boekjes in verschillende talen ... Ook een centrale tafel kan ontmoeting faciliteren: ouders gaan hier samen rond zitten. Bewaak dan wel dat er voldoende connectie blijft met het kind. Een tafel kun je dus inzetten om verbinding te creëren tussen ouders, of verwijderen om ouders te stimuleren om te spelen met hun kind.

⁴² Andere uitgangspunten van Malaguzzi's pedagogiek zijn het competente kind en de honderd talen van een kind. Naast de ruimte zijn de kinderen zelf en de volwassenen de andere 2 pedagoogen.

⁴³ De andere 'pedagoogen' zijn andere kinderen en de volwassenen.

- Omdat de inrichting zo bepalend kan zijn voor de verschillende doelstellingen naar kinderen en ouders, is het belangrijk dat begeleiders ermee durven te experimenteren en dat ze reflecteren over de mogelijke impact.

In het rapport over ontmoeting in de wachtruimte van het consultatiebureau (VBJK, 2016) wordt de ruimte ook verder besproken⁴⁴.

Enkele sfeerbeelden uit spel- en ontmoetingsplaatsen

Speelbabbel Deurne

⁴⁴ <https://vbjk.be/storage/files/55b5213d-d6ad-466f-8cb1-c116573fdf4c/handleiding-ontmoeting-in-de-wachtruimte-van-de-antwerpse-consultatiebureaus.pdf>

Speelhuis

Speelbabbel Antwerpen Centrum

Speelteam Groenenhoek

De Speelbrug

Baboes

Baboes – kaart van de buurt

De locatie

Een spel- en ontmoetingsplaats kan het best liggen op een plek die makkelijk **bereikbaar en toegankelijk** is (bijv. makkelijk bereikbaar met een buggy, dicht bij openbaar vervoer). Daarnaast is het belangrijk dat de spel- en ontmoetingsplaats **zichtbaar** is. Het is ook handig als de spel- en ontmoetingsplaatsen in de buurt liggen van plaatsen waar gezinnen met jonge kinderen al komen (bijv. kinderopvang, consultatiebureau, bibliotheek ...).

Hier maken we de brug naar de **Huizen van het Kind** in Vlaanderen die beschikken over een fysieke locatie⁴⁵. Organisatoren ervaren het als een meerwaarde als de spel- en ontmoetingsplaats mee ingebed zit in de werking van het Huis van het Kind, omdat het een laagdrempelige toegang kan zijn tot spel en ontmoeting, of vice versa de spel- en ontmoetingsplaats tot het aanbod in de Huizen. Inbedding in een omgeving waar ouders al vertrouwd mee zijn, kan drempelverlagend werken.

⁴⁵ In Antwerpen zijn er 16 fysieke Huizen van het Kind

Maar het blijft belangrijk om altijd reflectief te blijven en stil te staan bij mogelijke 'ladingen' die ouders of kinderen kunnen ervaren bij de verschillende partners waar de spel- en ontmoetingsplaats mee 'samenhuizen'. Spel- en ontmoetingsplaatsen willen 'vrije' plaatsen zijn, zonder oordeel, plekken die kinderen en ouders zelf kunnen en mogen invullen. Wanneer een ruimte door meerdere organisaties en voor meerdere doeleinden gebruikt wordt, is het des te belangrijker om bij de verschillende *scripts* stil te staan. Wat betekent het bijvoorbeeld voor kinderen om op het ene moment op bezoek te gaan bij de dokter in het consultatiebureau en een volgend moment uitgenodigd te worden tot vrij en veilig spelen met andere kinderen? Of voor ouders: om de ene dag naar het onthaalmoment te gaan met individuele vragen en het andere moment (met dezelfde medewerker) in een ruimte voor spel en ontmoeting te zitten?

4.4 Kostprijs

Voor gezinnen is de spel- en ontmoetingsplaats veelal **gratis**, of ze betalen een vrijblijvende kleine symbolische bijdrage. Dat laatste is zo bij De Speelbrug. De Speelbrug vraagt na elk bezoek en per gezin een kleine financiële bijdrage naar eigen inzicht en vermogen, waarbij ze een richtbedrag van 2 euro suggereren. Meestal stoppen de kinderen zelf bij het buitengaan de munten in het daartoe bestemde spaarvarken. Voor velen is het een ritueel geworden dat het afscheid en de overgang van binnen naar buiten vergemakkelijkt. Die regel is in de Maisons Vertes ingesteld als een symbolisch gebaar dat helpt om de ruimte van de spel- en ontmoetingsplaats vorm te geven als een ruimte waarin zowel de begeleiders als de kinderen en gezinnen een gedeelde verantwoordelijkheid nemen (Vandenborre, 2014).

De kosten voor de spel- en ontmoetingsplaatsen zijn vooral terug te brengen tot materiaal-, personeelskosten en kosten voor professionalisering. Er zijn geen licentiekosten.

Werkingskosten

- kosten voor bekendmaking (zoals flyers, zowel op papier als digitaal)
- materiaalkosten: koffie, thee, fruit, spelmateriaal ...
- spel- en ontmoetingsruimte: huur, vaste kosten en inrichting ...
- in geval van vrijwillige begeleiders: vrijwilligersvergoedingen, vrijwilligersverzekering ...
- ...

Personeelskosten

- meestal meerdere begeleiders per spel- en ontmoetingsmoment
 - voorbereidingstijd
 - aanwezigheid tijdens het openingsmoment
 - afrondingstijd, inclusief registreren, rapporteren en documenteren
- coördinator
- verplaatsingskosten
- interne vergader-, overleg-, supervisie- en intervisietijd
- ...

Professionaliseringskosten

- intervisie en overleg met andere spel- en ontmoetingsplaatsen
- vormingen en opleidingen, zowel intern als extern (met bijv. een supervisor of expert)
- buitenlandse bezoeken, ...

4.5 Overdracht en implementatie

Spel- en ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders kunnen vormingen aanvragen bij verschillende organisaties. Dat kunnen thematische vormingen zijn (zoals toegankelijkheid, inrichting van de ruimte ...) ⁴⁶ of het organiseren van intervisies.

Het Antwerps Netwerk Spel- en Ontmoetingsplaatsen komt regelmatig samen met de verschillende organisaties uit Antwerpen die spel en ontmoeting organiseren.

Spel- en ontmoetingsplaatsen die inspiratiemateriaal zoeken, kunnen gebruikmaken van het boek *Ontmoeten is simpel* (Geens et al., 2017).

Daarnaast staan veel spel- en ontmoetingsplaatsen open voor bezoeken bij elkaar of mogelijke jobshadowingstrajecten.

⁴⁶ Die kun je onder meer aanvragen bij VCOK via ellen.buntinx@vcok.be

5. Bronnen

- Buyse, A. (2009). Opvoedingsondersteuning. Ondersteuning van gezinnen vandaag: een onderzoek. Gent: Universiteit Gent - Gezinsbond.
- Devlieghere, J. (2014). De medewerker in een ontmoetingsplaats voor kinderen en ouders. Masterproef. Gent: Universiteit Gent.
- Dierckx, M. (2024). Theorising social cohesion in child and family social work. Doctoral thesis. Gent: Universiteit Gent.
- EXPOO (2010). Eindverslag dialoogmoment ontmoetingsplaatsen.
- EXPOO (2022). Grondplan Ontmoetingsplaatsen
- Geens, N. (2010). Sociale steun en vrije confrontatie in Baboes, een ontmoetingsplaats voor kinderen en ouders. Masterproef. Gent: Universiteit Gent.
- Geens, N. (2015). Social support and social cohesion in services for young children: A study of interactions among parents and between parents and professionals. Doctoral thesis. Gent: Universiteit Gent.
- Geens, N., Hemeryck, I., & Lambert, L. (2017). Ontmoeten is simpel, maar niet altijd gemakkelijk. Amsterdam. SWP.
- Hulpia, H. (2013). Kennismaken met een echte ontmoetingsplaats. Moeder en dochter samen op pad. KIDDO, jaargang 14, nr. 4.
- Hulpia, H. & Van der Mespel, S. (2013). Ontmoetingsfunctie voor kinderen en ouders in de Huizen van het Kind. Gent: VBJK.
- Hulpia, H. (2023). Ont-moeten als sociale steun. Kindertijd Trampoline-editie.
- Musatti, T., Hoshi-Watanabe, M., Rayna, S., Di Giandomenico, L., Kamigaichi, N., Mukai, M., & Shiozaki, M. (2016). Social processes among mothers in centres for children and parents in three countries. *Child & Family Social Work*, Vol. 22 (2), 834-842. <https://doi.org/10.1111/cfs.12302>
- Ramaekers, S. & Suissa, J. (2011). The claims of parenting. Reasons, responsibility and society (vol 4). Springer London / New York.
- Schrooyen, C. (2021). Belevingsonderzoek in opdracht van EXPOO. Zie synthese van bevindingen in 'Voel je niet schuldig als je worstelt met ouderschap' – Achtergrond – Sociaal.net.
- Soenen, R. (2006). Het kleine ontmoeten. Over het sociale karakter van de stad. Garant. Antwerpen. Apeldoorn.
- Vancoppenolle, D., Dupont, G. & Nys, K. (2023) Gezinsenquête 2021: Opvoeding. Gezinnen in Vlaanderen over opvoedingsbeleving, opvoedingsvragen en -zorgen en het gebruik van opvoedingsondersteuning. www.gezinsenquête.be.
- Vandenborre, R. (2014). Van aanraakbaarheid rijk. Ontmoetingsruimten voor kleine kinderen en ouders. Literarte.
- Vandenbroeck, M., Boonaert, T., Van der Mespel, S. & De Brabandere, K. (2007). Opvoeden in Brussel. Gent-Brussel: UGent – VBJK – VCOK – VGC.
- Vandenbroeck, M. (2011-2012). Cursus Gezinspedagogiek. Vakgroep Sociale Agogiek, UGent.
- Vandenbroeck, M. (2019). Het gezin is dood. Leve het gezin. Van verdeelde naar gedeelde opvoedingsverantwoordelijkheid. Gompel & Svacina.
- Vandenbroeck, M. (2022). Negen is te veel. Met een gerust hart naar de kinderopvang en kleuterschool. Borgerhoff & Lamberigts.
- Van der Mespel, S. (2011). Ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders: Van buitenbeentje naar hype. POW Alert, 37(4).
- Vervaeke, V., Devlieghere, J., Geens, N., & Hulpia, H. (2013). Ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders: Een kans voor iedereen. Gent: VBJK en Vakgroep Sociale Agogiek UGent, Koning Boudewijnstichting.

6. Contactgegevens

Wie maakte de beschrijving op?

Deze praktijkbeschrijving is een samenwerking tussen het Antwerps Netwerk Spel- en Ontmoetingsplaatsen en VBJK (Hester Hulpia). Ook Melissa Dierckx schreef over haar onderzoek in deze praktijkbeschrijving.

We hebben de praktijkbeschrijving voorgelegd op een intervisiemoment op 28.11.2024 met partners die een spel- en ontmoetingspraktijk organiseren (Huis van het Kind Antwerpen, Samik, Inloopteam De Pothoek, De Speelbrug, Inloopteam Rebelle, Speelhuis Huppel, Huis van het Kind Leuven, De Sloep, Inloopteam Nieuw-Gent, CKG Kapoentje Oostende).

Contactpersoon 1: Eline Mertens

Uitvoerende organisatie: Stad Antwerpen

Adres: Francis Wellensplein 1, 2018 Antwerpen

E-mail: huizenvanhetkind@antwerpen.be

Contactpersoon 2: Hester Hulpia

Uitvoerende organisatie: VBJK

Adres: Raas Van Gaverestraat, 67 A, 9000 Gent

E-mail: Hester.hulpia@VBJK.be